

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Дараган В. В., Волошина М. О.

ВСТУП

Непрозорість та неефективність механізмів контролю за процесом здійснення державних закупівель призводить до використання корупційних схем для розкрадання державних (бюджетних) коштів, легалізації та привласнення їх недоброчесними посадовцями і, як наслідок, до «тінізації» національної економіки.

Малоефективна діяльність щодо оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель підрозділами кримінальної поліції суттєво спричинена недостатніми науковими розробками, відсутністю чіткого розподілу повноважень, функцій і завдань таких підрозділів на основі проактивної системної концепції оперативно-розшукової діяльності. Назрілі потреби практики в ефективній оперативно-розшуковій протидії злочинам у сфері державних закупівель нині не мають адекватного наукового забезпечення. Запропоновані науковцями пропозиції не утворюють єдиної системи. Тому є нагальна потреба розробити нові підходи та критично осмислити нинішні наукові доктрини.

1. Стан наукової розробленості проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель

Спектр проблем протидії злочинам у сфері державних закупівель перебуває у колі уваги значної кількості науковців та практиків. Саме тому з метою вирішення сформульованих задач дослідження необхідний аналітичний огляд наукових праць учених, які досліджували зазначене питання, що дасть змогу окреслити основні напрями для подальшого дослідження проблем оперативно-розшукової протидії кримінальної поліції злочинам у сфері державних закупівель.

Процес ознайомлення із сумою знань і висновків, накопичених попередніми дослідниками, є першим і необхідним етапом на шляху до самостійного дослідження. Неможливо навчитися аналізувати явище, отримувати і зіставляти нові дані, не оволодівши методологічною базою, виробленою тими, хто стояв біля її витоків. Більше того, контекст нової пізнавальної ситуації, що виникла після прийняття

нового КПК України, фактично надав імперативності такому шляху здійснення наукового пошуку¹.

Аналіз наукової літератури вказує на те, що останніми роками науковці почали приділяти чималу увагу дослідженням із питань протидії злочинам та іншим правопорушенням у сфері державних закупівель.

Зокрема, цим питанням з 2012 року було присвячено 11 дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Це роботи М.Ю. Довганя, Ю.С. Доліновського, М.О. Брильова, В.В. Коряка, А.М. Меденцева, С.В. Нагачевського, В.Р. Сливенка, А.Ю. Спусканюка, Ю.В. Федорчука, Т.О. Часової та А.В. Чернея.

Крім того, цим питанням було присвячено понад 50 наукових статей та кілька науково-практичних рекомендації. Окремі аспекти протидії злочинам та іншим правопорушенням у сфері державних закупівель з-поміж названих авторів вивчали Л.М. Белкін, В.М. Болгов, О.Г. Бондарчук, В.І. Василичук, К.Ю. Водоласкова, Л.І. Данченко, В.М. Ємельянов, Ю.П. Іващук, В.Р. Козак, О.О. Кригено, Н.І. Лакомська, О.С. Мельников, Т.В. Мельничук, А.О. Олефір, Г.І. Пінькас, Ю.М. Поптанич, І.І. Савко, Г.В. Сальков, Л.П. Скалозуб, Р.Л. Степанюк, О.П. Тараненко, Л.В. Фалько, *Т.М. Чередниченко*, А.В. Черней, О. Шейко та ін.

До 2012 року в Україні не було захищено жодної дисертації з цієї проблематики, а наукові доробки були представлені лише низкою наукових статей, кількома методичними рекомендаціями та підрозділом монографії.

Одними із перших науковців, які почали вивчати проблеми протидії злочинам у сфері державних закупівель, були А.В. Баб'як, С.Н. Баліна, І.Л. Близнюк, В.І. Василичук, К.Ю. Водоласкова, Т.В. Дученко, В.В. Коряк, В.Є. Лук'янчикова, Ю.І. Півовар, М.Г. Риков, О.Б. Сахарова, Л.П. Скалозуб, В.Р. Сливенко та ін.

Зокрема, деякі аспекти протидії злочинам та правопорушенням у сфері державних закупівель на рівні методичних рекомендацій вперше були розглянуті І.Л. Близнюк, О.Б. Сахаровою, С.Н. Баліною, В.Є. Лук'янчиковою. Зазначеним авторським колективом у 2007 році було видано методичні рекомендації «Запобігання злочинним проявам під час здійснення державних закупівель товарів, робіт та послуг»².

Крім того, авторським колективом у складі Л.П. Скалозуба, В.І. Василичука, В.Р. Сливенка, Т.В. Дученка у 2008 та 2009 роках було підготовлено методичні рекомендації «Методика визначення суми завданих замовниками збитків у разі неотримання ними вимог чинного

¹ Савенко С.А. Оперативно-розшукове забезпечення судового провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2014. 219 с.

² Близнюк І.Л., Сахарова О.Б., Баліна С.Н., Лук'янчикова В.Є. Запобігання злочинним проявам під час здійснення державних закупівель товарів, робіт та послуг : метод. Рекомендації. Київ : Держ. наук.-дослід. ін-т МВС України, 2007. 38 с.

законодавства під час здійснення закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти», а також «Запобігання злочинним проявам під час здійснення закупівель товарів, робіт та послуг»³.

Також у 2007 році зазначеною проблематикою почали займатися Л.П. Скалозуб, В.Р. Сливенко, Т.В. Дученко та В.І. Василичук. За результатами їх діяльності було видано низку наукових статей та тез доповідей⁴.

У зазначених наукових статтях авторами розглянуто деякі проблеми законодавчого забезпечення здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, організаційні засади протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинам у процесі державних закупівель та шляхи вдосконалення зазначеної діяльності, а також запропоновано заходи для викриття злочинів під час проведення тендерів.

Окремі аспекти протидії злочинам у сфері державних закупівель розглядалися також у дослідженнях М.Г. Рикова⁵ та Ю.І. Пивовара⁶. К.Ю. Водоласковою було надано кримінально-правову характеристику злочинів у сфері державних закупівель⁷.

А.В. Баб'яком було розглянуто питання документування фактів завищення вартості товарів, робіт та послуг, що закуповуються.

³ Скалозуб Л.П., Василичук В.І., Сливенко В.Р. Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у бюджетній сфері: метод. рекомендації. Київ : МВС України, 2009. 427с.; Збірник методичних рекомендацій з документування та викриття злочинів у пріоритетних напрямках та галузях економіки: У 3-х ч. Упоряд.: Т.В. Дученко; за ред. Л.П. Скалозуба, О.М. Джуки. Київ : ДП «Друкарня МВС України», 2008. Ч. 3. 468 с.

⁴ Скалозуб Л.П., Василичук В.І. Протидія правопорушенням при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. *Митна справа* : Науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності. 2007. № 5. С. 72–76; Скалозуб Л.П., Василичук В.І. Деякі проблеми законодавчого забезпечення при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. № 16. С. 212–220; Скалозуб Л.П., Василичук В.І., Сливенко В.Р. Організаційні засади протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинам у процесі державних закупівель. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 5. С. 83–90.

⁵ Риков М.Г. Протидія злочинам під час здійснення державних закупівель. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Ч. 2. 2010. № 2. С. 224–229.

⁶ Пивовар Ю. І. Взаємодія органів міліції і органів фінансового контролю у протидії зловживанням і корупційним явищам у сфері державних закупівель. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. № 15. С. 77–88.

⁷ Водоласкова К. Ю. Кримінально-правова характеристика злочинів у галузі державних закупівель. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2 (75). С. 206–213.

У результаті проведеного дослідження було виділено алгоритм дій оперативного працівника у процесі документування⁸.

У 2012 році почалися перші захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, в яких вивчалися окремі питання протидії злочинам та інші правопорушення у сфері державних закупівель.

22 березня 2012 року відбувся захист дисертації В.В. Коряка на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за суміжною темою «Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС».

За результатами дисертаційного дослідження В.В. Коряком розглянуто такі питання: історико-правова зумовленість протидії хабарництву та шляхи її удосконалення; сутність державних закупівель та особливості їх правового регулювання; суб'єкти державної протидії хабарництву у сфері державних закупівель, їх права та повноваження; планування оперативно-розшукової діяльності щодо виявлення та документування хабарництва у сфері державних закупівель; взаємодія оперативних підрозділів з органами досудового слідства та оперативне супроводження кримінальних справ; оперативний пошук та процесуальне закріплення хабарництва; тактика документування злочинних дій осіб, які одержують хабар; негласні форми документування хабарництва з використанням оперативно-технічних заходів⁹.

У процесі наукового дослідження автором сформульовано низку нових теоретичних положень, висновків та практичних рекомендацій, зокрема: обґрунтовано внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України стосовно повернення на стадії досудового слідства предмета хабаря особі, яка добровільно до порушення кримінальної справи заявила правоохоронним органам про вимагання в неї хабаря; удосконалено механізм взаємодії оперативних підрозділів між собою та іншими контролюючими державними органами в процесі виявлення й документування хабарництва, а також оперативне супроводження кримінальних справ на стадії досудового слідства та судового розгляду; вдосконалено тактичні прийоми виявлення та документування хабарництва з використанням оперативно-технічних заходів¹⁰.

Згодом, 20 листопада 2012 року набув що чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України, прийняття якого потягло за собою зміни й в оперативно-розшуковому законодавстві. У зв'язку

⁸ Ортинський В.Л., Захаров В.П., Некрасов В.А., Баб'як А.В. Попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ; "Атлас", 2009. 199 с.

⁹ Коряк В.В. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2012. 19 с.

¹⁰ Там же.

з цим багато положень розглянутих у зазначеному дисертаційному дослідженні втратили свою актуальність¹¹.

Крім того, у січні 2013 року відбувся захист дисертації В.Р. Сливенка на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель»¹².

У зазначеній дисертації автором розглянуто такі питання: генезис українського законодавства у сфері державних закупівель та система заходів їх удосконалення; оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері державних закупівель; завдання та повноваження підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову протидію злочинам у сфері державних закупівель; розстановка сил та засобів у процесі оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель; взаємодія оперативних підрозділів з органами Державного казначейства України у процесі протидії злочинам у сфері державних закупівель; виявлення злочинів під час здійснення державних закупівель; документування злочинів під час здійснення державних закупівель.

У результаті проведеного дослідження автором запропоновано низку положень, пропозицій і рекомендацій, зокрема: сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативних актів; розроблено Інструкцію з організації оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель; надано пропозиції щодо вдосконалення розстановки сил та засобів у процесі оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель; виділено форми взаємодії оперативних підрозділів з органами Державного казначейства; запропоновано алгоритм виявлення та документування злочинів у сфері державних закупівель; удосконалено оперативно-розшукову характеристику злочинів у сфері державних закупівель¹³.

Однак з огляду на те, що на момент подачі дисертації до захисту МВС України ще не було затверджено інструкції з оперативно-розшукової роботи, деякі з положень дисертації В.Р. Сливенка не повністю відповідають вимогам сьогодення.

Що стосується досліджень, що проводилися після прийняття Кримінального процесуального кодексу України, то окремої уваги потребують дослідження М.О. Брильова, Ю.С. Доліновського,

¹¹ Дараган В.В. Сучасний стан наукової розробки проблем протидії злочинам в сфері державних закупівель. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 128–135. URL: http://www.isej.org.ua/1_2014/36.pdf (дата звернення: 07.09.2020).

¹² Сливенко В.Р. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2012. 20 с.

¹³ Сливенко В.Р. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2012. 20 с.

В.А. Кучеренка А.М. Мединцева, С.В. Нагачевського, А.Ю. Спусканюка, Т.О. Часової та Ю.В. Федорчука.

Дисертаційне дослідження С.В. Нагачевського стосується питань оперативно-розшукового виявлення та документування злочинів, учинених службовими особами у сфері державних закупівель. Наукова робота автора містить низку положень, що мають теоретичне і прикладне значення для виявлення та документування злочинів, учинених службовими особами у сфері державних закупівель, а саме: виділено основні склади злочинів, учинюваних службовими особами у сфері державних закупівель; удосконалено підходи до методики оперативно-розшукового документування злочинів, учинених службовими особами у сфері державних закупівель; розроблено пропозиції щодо вдосконалення оперативного обслуговування підрозділами ДСБЕЗ сфери державних закупівель; запропоновано тактичні прийоми щодо подолання протидії підозрюваних процесу досудового розслідування злочинів у сфері державних закупівель¹⁴.

Дисертаційне дослідження Т.О. Часової охоплює питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель. У зазначеному дослідженні авторкою запропоновано напрями покращення взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час виявлення, документування та розслідування злочинів у сфері державних закупівель. Проведене дослідження надало можливість авторці сформулювати та аргументувати основні положення, які відображають наукову новизну дослідження, зокрема: здійснено системне узагальнення науково-теоретичних поглядів на взаємодію слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель, визначено теоретичні проблеми та надано рекомендації щодо шляхів їх вирішення; запропоновано алгоритм спільних дій слідчого та оперативного працівника ОВС за найпоширенішими шляхами реалізації матеріалів оперативної розробки щодо злочинах у сфері державних закупівель; удосконалено зміст елементів характеристики злочинів у сфері державних закупівель; надано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС; удосконалено порядок взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час виявлення злочинів у сфері державних закупівель; розроблено алгоритм спільних дій слідчого та оперативного працівника ОВС під час проведення таких слідчих заходів, огляду, тимчасового доступу до речей та документів, обшуку, експертизи; визначено стадії оперативно-розшукового документування, на яких здійснюється взаємодія слідчих з оперативним працівником

¹⁴ Нагачевський С.В. Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 20 с.

ОВС; визначено заходи з організації взаємодії слідчого з підрозділами оперативної служби та оперативно-технічного забезпечення під час призначення та проведення негласних слідчих (розшукових) дій у процесі розслідування злочинів у сфері державних закупівель¹⁵.

У дисертаційному дослідженні А.М. Меденцева розглянуто питання розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель. У процесі дослідження автором було сформульовано концептуальні положення, висновки і рекомендації, які мають певний ступінь новизни: здійснено криміналістичну класифікацію злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель, на основі концепції про технології злочинного збагачення, відповідно до якої злочини поділяються на основні злочини і підпорядковані (вторинні) злочини; визначено зміст таких елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері державних закупівель, як предмет зазіхання, правове регулювання і державний контроль, особа злочинця, способи вчинення, типові сліди; розкрито механізм учинення злочинів у сфері державних закупівель, який детерміновано етапами закупівель, предметом та обстановкою кримінального правопорушення; здійснено типізацію слідчих ситуацій, тактичних завдань досудового розслідування злочинів у сфері державних закупівель та розроблено алгоритм їх вирішення; надано пропозиції щодо планування та організації розслідування з урахуванням особливостей обставин, які підлягають доказуванню в провадженнях щодо злочинів у сфері державних закупівель; розкрито особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій (обшуку, огляду, допитів, експертиз)¹⁶.

М.О. Брильов у своєму дисертаційному дослідженні «Оперативно-розшукова протидія злочинам, пов'язаним із розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг» сформулював низку нових теоретично-наукових положень та висновків: на основі аналізу нормативно-правових актів, які становлять правові засади оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним із розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг, сформульовано авторські пропозиції і рекомендації, спрямовані на їх удосконалення; запропоновано шляхи підвищення ефективності оперативного пошуку ознак таких злочинів; запропоновано напрями підвищення ефективності використання негласних позаштатних працівників у процесі виявлення цих злочинів; надано алгоритм дій, спрямованих на успішну реалізацію матеріалів оперативної розробки щодо злочинів, пов'язаних із розкраданням

¹⁵ Часова Т.О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2015. 20 с.

¹⁶ Меденцев А.М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса : МГУ, 2015. 20 с.

бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; надано пропозиції щодо вдосконалення процесу організації оперативного обслуговування об'єктів дорожньої галузі щодо виявлення і попередження розкрадань бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; визначено проблеми, що виникають під час оперативно-розшукового документування злочинної діяльності, пов'язаної з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг¹⁷.

Дослідження зазначених авторів, хоча й були проведені після прийняття нового КПК України, однак усі вони були здійснені до реформування системи ОВС, а таке реформування, безперечно, вплинуло на організацію діяльності щодо протидії злочинам у сфері державних закупівель. Тому названі дослідження потребують ретельного аналізу та доопрацювання відповідно до вимог сьогодення.

Дисертаційне дослідження Ю.С. Доліновського було присвячене питанням виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. У роботі автор сформулював низку нових положень і висновків, які мають вагомe значення для теорії кримінального процесу й юридичної практики. До найбільш суттєвих із них належать такі: запропоновано перелік найбільш істотних причин учинення злочинів службовими особами під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, до яких належать; виокремлено основні складі злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; визначено типові слідчі ситуації й окреслено тактичні завдання досудового розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, та розроблено алгоритм їх вирішення; вдосконалено перелік службових осіб, діяльність яких стосується викриття, вчинення і розслідування злочинів, пов'язаних зі здійсненням публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; положення щодо планування й організації розслідування з урахуванням особливостей обставин, які підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях за злочинами, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; положення щодо особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у рамках розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; перелік осіб, які можуть бути свідками злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; форми взаємодії оперативних підрозділів із контролюючими

¹⁷ Брильов М.О. Оперативно-розшукова протидія злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2017. 20 с.

органами в рамках виявлення й розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; положення щодо особливостей негласних слідчих (розшукових) дій у контексті розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; підходи до використання експертних висновків за розслідуванням злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я¹⁸.

У дослідженні Ю.В. Федорчука на тему «Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час здійснення закупівель медичного обладнання та ліків» сформульовано низку нових теоретично-наукових положень та висновків, які відповідають змістовним ознакам наукової новизни роботи, а саме: розроблено авторські пропозиції щодо удосконалення організації оперативного обслуговування підрозділами захисту економіки сфери охорони здоров'я у частині виявлення злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів у процесі проведення закупівель медичного обладнання та ліків; пропозиції щодо підвищення ефективності тактики оперативного пошуку підрозділами захисту економіки ознак злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків; надано оперативно-розшукову характеристику злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів у процесі здійснення закупівель медичного обладнання та ліків; розроблено рекомендації науково-практичного характеру щодо напрямів підвищення ефективності використання підрозділами захисту економіки негласних позаштатних працівників під час виявлення розкрадань бюджетних коштів у процесі проведення закупівель медичного обладнання та ліків; положення щодо організації і тактики реалізації підрозділами захисту економіки матеріалів оперативної розробки щодо розкрадань бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків; пропозиції щодо вдосконалення правових засад оперативно-розшукової протидії підрозділами захисту економіки розкраданню бюджетних коштів у процесі проведення закупівель медичного обладнання та ліків; надано організаційні і тактичні особливості оперативно-розшукового документування підрозділами захисту економіки злочинної діяльності, пов'язаної з розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків¹⁹.

¹⁸ Доліновський Ю.С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2018. 15 с.

¹⁹ Федорчук Ю.В. Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час здійснення закупівель медичного обладнання та ліків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2018. 20 с.

В.А. Кучеренка у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням» сформульовано низку нових теоретично-наукових положень та висновків, які відповідають змістовним ознакам наукової новизни роботи, а саме: розроблено авторські пропозиції щодо вдосконалення правових засад оперативно-розшукової протидії розкраданню бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням; запропоновано авторське бачення напрямів підвищення ефективності тактики оперативного пошуку ПЗЕ ознак злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням; надано оперативно-розшукову характеристику злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням; надано рекомендації науково-практичного характеру щодо напрямів підвищення ефективності використання ПЗЕ негласних позаштатних працівників у процесі виявлення розкрадань бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням; положення щодо напрямів реалізації ПЗЕ матеріалів оперативної розробки стосовно розкрадань бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням; положення щодо особливостей організації оперативного обслуговування будівельної сфери ПЗЕ; науково-практичні підходи щодо визначення організаційних і тактичних особливостей оперативно-розшукового документування ПЗЕ злочинної діяльності, пов'язаної з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням²⁰.

А.Ю. Спусканюк у процесі дослідження проблемних питань доказування в кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель розробив систему теоретичних висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення процесуальної регламентації та реалізацію доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель, зокрем: визначено послідовність дій слідчого, детектива, прокурора під час досудового розслідування злочинів у сфері державних закупівель; розроблено методiku проведення моніторингу банківських рахунків як засобу збирання доказів під час розслідування злочинів у сфері державних закупівель; визначено порядок

²⁰ Кучеренко В.А. Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2019. 20 с.

використання в доказуванні відомостей, що містяться в електронних інформаційних системах, який полягає у прийнятті процесуального рішення; виявлення та встановлення інформації про проведення державних закупівель; фіксації відомостей про державні закупівлі та суб'єктів, які брали в них участь; положення щодо порядку проведення огляду документів і дослідження предметів, документів по процедурі проведення державних закупівель за участю спеціаліста, експерта; розкрито порядок залучення спеціаліста та використання в доказуванні результатів аудиторської перевірки, проведеної в кримінальних провадженнях про злочини у сфері державних закупівель; шляхи фіксації та вилучення інформації з комп'ютерних мереж, систем про проведення процедур із державних закупівель під час обшуку, огляду із залученням спеціаліста; класифікація приводів до початку досудового розслідування злочинів, пов'язаних із проведенням державних закупівель, залежно від джерела надходження інформації про обставини, що можуть свідчити про вчинення такого злочину; класифікація обставин, які впливають на ступінь тяжкості в кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель; класифікація обставин, які пом'якшують покарання в кримінальних провадженнях, пов'язаних із проведенням державних закупівель, і підлягають доказуванню; обставини, які, на переконання сторони обвинувачення, пом'якшують покарання; пропозиції щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України²¹.

Що стосується досліджень М.Ю. Довганя та А.В. Чернея, то вони стосуються питань адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері державних закупівель²².

Окрім дисертаційних досліджень, починаючи з 2012 року, було видано низку методичних рекомендацій з окремих питань протидії злочинам у сфері державних закупівель. Так, у 2012 році колективом авторів було видано збірку методичних рекомендацій із протидії злочинам у сфері економіки, в якій окремо висвітлено «Методичні рекомендації щодо запобігання злочинним проявам під час здійснення державних закупівель»²³.

²¹ Спусканюк А.Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2019. 258 с.

²² Довгань М.Ю. Адміністративна відповідальність за порушення порядку державної закупівлі товарів, робіт і послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : НАУ, 2013. 22 с; Черней А.В. Адміністративна відповідальність під час здійснення державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя : КПУ, 2015. 189 с.

²³ Протидія злочинам у сфері економіки: Метод. Рекомендації / Скалозуб Л.П., Коряк В.В., Сливенко В.Р., Василичук В.І., Алексійчек М.М.; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : НАВС, 2012. 288 с.

Наприкінці 2012 року Департаментом державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України було розроблено методичні рекомендації «Щодо організації роботи підрозділів ДСБЕЗ МВС України з виявлення злочинів та інших правопорушень, що вчиняються у процесі проведення державних закупівель, постачання лікарських засобів та медичного обладнання на потреби закладів і установ охорони здоров'я». У цих методичних рекомендаціях розглянуто такі питання: особливості порядку виробництва, ввезення та обігу лікарських засобів, виробів медичного призначення (обладнання); типові порушення, що вчиняються у процесі організації та проведення процедур державних закупівель товарів, робіт, послуг на потреби закладів та установ охорони здоров'я; рекомендації щодо викриття порушень, учинених під час здійснення державних закупівель лікарських засобів та медичного обладнання; суб'єкти правопорушень та заходи правової відповідальності.

У 2013 році колективом авторів було видано методичні рекомендації «Організація протидії злочинам у сфері державних закупівель». У них розглянуто такі питання: генезис українського законодавства у сфері державних закупівель та система заходів їх удосконалення; оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері державних закупівель; система державних органів, задіяних у сфері державних закупівель; організація оперативного та аналітичного супроводження державних закупівель; організація попередження (профілактики) правопорушень у сфері державних закупівель; виявлення та припинення злочинів під час здійснення державних закупівель²⁴.

У 2016 році Департаментом захисту економіки Національної поліції України розроблено «Методичні рекомендації щодо запобігання та документування злочинів під час проведення державних закупівель». У них висвітлено такі питання: виявлення та документування правопорушень у процесі здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади; заходи правової відповідальності та органи контролю, що мають право здійснювати перевірки; інструменти (інформаційні бази), що можна застосовувати для аналізу державних закупівель; найбільш поширені способи вчинення злочинів у сфері здійснення державних закупівель та способи їх припинення; алгоритм дій працівників ДЗЕ в процесі виявлення та документування правопорушень під час проведення державних закупівель.

Окрім дисертаційних досліджень та методичних рекомендацій, деякі питання протидії злочинам та іншим правопорушенням у сфері державних

²⁴ Організація протидії злочинам у сфері державних закупівель : метод. рекомендації / В.В. Коряк, В.І. Василичук, В.Р. Сливенко та ін.; за заг. ред. В.В. Коряка. Київ : ПП «Заграй», 2013. 73 с.

закупівель були досліджені на рівні наукових статей. Аналіз наукових статей дав нам змогу умовно поділити їх на дві групи: 1) дослідження окремих аспектів протидії злочинам у сфері державних закупівель; 2) дослідження окремих аспектів протидії корупції у цій сфері.

Так, окремі аспекти протидії злочинам у сфері державних закупівель розглядали у своїх працях В.М. Болгов, М.О. Брильов, В.І. Василичук, К.Ю. Водоласкова, Л.І. Данченко, В.В. Коряк, В.А. Кучеренко, А.М. Меденцев, Т.В. Мельничук, С.В. Нагачевський, Ю.М. Поптанич, І.І. Савко, Г.В. Сальков, В.Р. Сливенко, Р.Л. Степанюк, Л.В. Фалько та ін.

Аналіз наукових статей цих авторів показав, що частина висновків та рекомендацій знайшла своє відображення в їх дисертаційних дослідженнях. Враховуючи те, що нами вже було розглянуто результати дисертаційних досліджень авторів, пропонується розглянути лише ті статті авторів, результати яких не знайшли свого відображення в дисертаційних дослідженнях.

Пропонуємо розглянути наукові статті в хронологічному порядку починаючи з 2012 року. У 2012 році було опубліковано низку наукових статей В.І. Василичука, В.В. Коряка, С.В. Нагачевського, В.Р. Сливенка, Р.Л. Степанюка. Розглянуті в статтях положення знайшли своє відображення в дисертаційних дослідженнях авторів²⁵.

У 2013 році окремі аспекти протидії злочинам у сфері державних закупівель вивчали В.І. Василичук, К.Ю. Водоласкова, В.В. Коряк, Т.В. Мельничук, Г.В. Сальков, В.Р. Сливенко, Л.В. Фалько. Втім вони не знайшли свого відображення в дисертаційних дослідженнях К.Ю. Водоласкової, Т.В. Мельничук, Г.В. Салькова та Л.В. Фалька.

Так, стаття К.Ю. Водоласкової стосується дослідження міжнародного досвіду протидії злочинним проявам під час здійснення публічних закупівель, зокрема в частині запобігання та протидії злочинним проявам, що посягають на розвиток конкуренції у сфері державних закупівель, і встановлення транспарентних відносин у системі «держава-ринок». За результатами дослідження автор дійшов висновку, що в процесі розробки комплексного підходу до вдосконалення функціонування системи державних закупівель, особливу увагу необхідно приділити вирішенню питання запобігання та протидії злочинним проявам, які посягають на розвиток конкуренції у сфері державних закупівель і встановлення транспарентних відносин у системі держава-ринок²⁶.

²⁵ Степанюк Р.Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2012. 475 с.

²⁶ Водоласкова К.Ю. Міжнародний досвід протидії злочинним проявам під час здійснення публічних закупівель. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2. С. 126–133.

Дослідження Г.В. Салькова стосується питань організації оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України. У статті автором запропоновано схему оперативного перекриття державних органів. Також автором запропоновано в процесі організації оперативно-розшукової протидії ведення паспортів державних закупівель. Розкрито окремі аспекти оперативно-розшукової протидії таким злочинам у рамках оперативно-розшукових справ²⁷.

У статті Л.В. Фалька проаналізовано особливості реалізації наглядових повноважень органів прокуратури за дотриманням законності у сфері державних закупівель. Також автором встановлено, що для досягнення поставлених завдань органи прокуратури мають реалізувати свої вповноваження у взаємодії з компетентними фінансовими органами²⁸.

Т.В. Мельничук у 2013 році опублікувала одразу дві статті з питань кримінологічної безпеки у сфері державних закупівель. Зокрема, нею надано аналіз стану державних закупівель в Україні у 2011–2012 роках, який засвідчив наявність безпосередніх та опосередкованих загроз кримінологічної безпеки цієї сфери, що призвело до значного послаблення конкурентного середовища, зменшення питомої ваги відкритих і прозорих закупівель, суттєвого зростання ризиків незаконного та неефективного використання коштів Держбюджету. Серед найбільш криміналізованих сфер державних закупівель автором виділяються агропромисловий та паливно-енергетичний комплекси, сфери охорони здоров'я, будівництво²⁹. Також автором запропоновано систему кримінологічної безпеки державних закупівель, яка складається з таких заходів: удосконалення/оптимізація процедур державних закупівель та підвищення рівня прозорості їх проведення; економіко-правовий моніторинг державних закупівель (Державний фінансовий контроль, громадський контроль); кримінологічний моніторинг загроз ризиків безпеки державних закупівель; кримінологічне управління ризиками; усунення загроз безпеки державних закупівель; реалізація «деліктних» заходів безпеки

²⁷ Сальков Г.В. Діяльність оперативних підрозділів з протидії злочинам у сфері державних закупівель в умовах Кримінального процесуального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 222–231.

²⁸ Фалько Л.В. Повноваження органів прокуратури при проведенні перевірок державних закупівель. *Форум права*. 2013. № 1. С. 1060–1065. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_174.pdf (дата звернення: 07.09.2020).

²⁹ Мельничук Т.В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель. *Учѐные записки Таверического національного университета имени В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Том 26 (65). № 2-1 (Ч. 2). С. 229–236.

державних закупівель; аналіз посткримінальної поведінки, нейтралізація загроз рецидиву³⁰.

У 2014 році окремі питання протидії злочинам у сфері державних закупівель вивчали В.І. Василичук, Л.І. Данченко, А.М. Меденцев, І.І. Савко, В.Р. Сливенко, Т.О. Часова. Лише статті А.М. Меденцева та Т.О. Часової знайшли своє відображення в дисертаційних дослідженнях авторів.

Зокрема, В.І. Василичуком та В.Р. Сливенком було обґрунтовано необхідність доповнення Кримінального кодексу України нормою, яка передбачала б кримінальну відповідальність за правопорушення у сфері державних закупівель³¹.

І.І. Савко надав кримінологічну характеристику негативних наслідків злочинності у сфері державних закупівель. За результатами дослідження автор дійшов висновку, що злочинність у сфері державних закупівель призводить до надзвичайно негативних соціально-економічних наслідків. Тому запобігання та протидія злочинності має стати одним із ключових напрямів державної політики, що своєю чергою дасть змогу забезпечити ефективне витрачання бюджетних коштів. Водночас потрібно усунути недоліки чинного законодавства, забезпечити прозорість закупівельних процедур, рівний і конкурентний доступ усіх постачальників до державних замовлень, суворий контроль за процедурою проведення торгів³².

Л.І. Данченко у своїй статті розглянула питання протидії злочинам у сфері державних закупівель, які вчиняються з використанням фіктивних підприємств, а також питання взаємодії правоохоронних органів під час проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій із метою виявлення та документування таких правопорушень³³.

У 2015 році було опубліковано кілька наукових статей В.М. Болгова, М.О. Брильова, О.Р. Малої, А.М. Меденцева, Ю.М. Поптанича, І.І. Савка та Т.О. Часової. Лише статті М.О. Брильова, А.М. Меденцева та Т.О. Часової знайшли своє відображення в дисертаційних дослідженнях авторів.

³⁰ Мельничук Т.В. Забезпечення кримінологічної безпеки у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 3. Том 2. С. 98–102.

³¹ Василичук В.І., Сливенко В.Р. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 112–119.

³² Савко І. Кримінологічна характеристика негативних наслідків злочинності у сфері державних закупівель. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2. С. 113–118.

³³ Данченко Л.І. Деякі аспекти протидії фіктивному підприємництву в сфері державних закупівель. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 94–97.

Зокрема, В.М. Болгов вивчав питання діяльності прокуратури з протидії злочинності у сфері державних закупівель. У роботі автор проаналізував напрями роботи прокуратури у вказаній сфері та виніс пропозиції щодо їх вдосконалення. За результатами дослідження автор дійшов висновку, що подальший розвиток діяльності прокуратури щодо протидії злочинності у сфері державних закупівель пов'язаний насамперед із запровадженням спеціалізації прокурорської роботи з протидії злочинам вказаної категорії, вдосконаленням її правових засад, а також перспективністю наукових досліджень у цій сфері³⁴.

О.Р. Мала на підставі наукового аналізу положень чинного законодавства розглянула особливості цивільного позову прокурора про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель. Крім того, нею було висвітлено питання, пов'язані з визначенням переліку підстав та предмета такого позову прокурора. Також нею було проаналізовано діяльність прокурора щодо відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель як у межах, так і поза межами кримінального судочинства³⁵.

Ю.М. Поптанич досліджував питання вдосконалення вітчизняного законодавства, що регулює державні закупівлі, з метою протидії виведенню бюджетних коштів до офшорних зон³⁶.

І.І. Савко дослідив основні етапи становлення і розвитку законодавства, спрямованого на протидію злочинам, учинюваним у сфері державних закупівель. За результатами дослідження автор дійшов висновку про те, що законодавець протягом тривалого часу використовував кримінально-правові засоби для протидії зловживанням у процесі здійснення державних закупівель і лише Кримінальний кодекс УРСР 1960 р., як і чинний нині Кримінальний кодекс України, не виділили в самостійний склад порушення у сфері розміщення держзамовлень³⁷.

³⁴ Болгов В.М. Прокуратура України як суб'єкт протидії злочинності у сфері державних закупівель. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 25–33. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/5-2015/bolgov.pdf> (дата звернення: 07.09.2020).

³⁵ Мала О.Р. Діяльність прокурора щодо відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. Вип. № 2. С. 93–105.

³⁶ Поптанич Ю.М. Шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства, що регулює державні закупівлі, з метою протидії виведенню бюджетних коштів до офшорних зон. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 338–344.

³⁷ Савко І.І. Історія розвитку законодавства, спрямованого на протидію злочинам, учинюваним у сфері державних закупівель. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2(2). С. 198–203.

У 2016 році М.О. Брильовим, М.В. Бурак та В.А. Кучеренком було видано низку наукових статей. Однак лише статті М.О. Брильова та В.А. Кучеренка знайшли відображення у його дисертаційному дослідженні.

М.В. Бурак було розглянуто дії підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції України в процесі виявлення злочинів під час проведення державних форвардних закупівель зерна. За результатами дослідження авторка дійшла висновку, що діяльність підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції України щодо виявлення злочинів під час проведення державних форвардних закупівель зерна має концентруватися на правильній організації оперативного обслуговування, чіткої взаємодії між підрозділами захисту економіки НП України сусідніх районів, обміну оперативною інформацією між ними, а також на налагодженні ділових контактів з установами, що контролюють об'єкти АПК³⁸.

У 2017 році Ю.С. Доліновський, А.М. Кислий та Ю.В. Федорчук опублікували низку наукових статей, які знайшли відображення в дисертаційних дослідженнях Ю.С. Доліновського та Ю.В. Федорчука.

У 2018 році Ю.С. Доліновський, А.Ю. Спусканюк та В.А. Кучеренко опублікували низку наукових статей, які знайшли своє відображення в їхніх дисертаційних дослідженнях.

У 2019 році В.І. Віноградов, І.М. Горбан, О.Л. Кобилянський, Д.В. Лазарева, В.О. Михайлов, М.Й. Штангрет опублікували низку наукових статей із питань протидії злочинам у сфері державних закупівель.

Зокрема, Д.В. Лазарева досліджуючи проблемні питання досудового розслідування злочинів у сфері публічних закупівель, що виникли внаслідок недосконалого законодавчого регулювання, дійшла висновку, що вказані проблеми призводять до неможливості проведення судових експертиз щодо визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням, як того вимагають положення ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України, і, відповідно, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, хоча, як видається, наприклад, із диспозиції ст. 191 КК України, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем належить до злочинів із матеріальним складом, у зв'язку з чим настання наслідків у вигляді матеріальних збитків є обов'язковою ознакою злочину, передбаченого ст. 191 КК України. Тобто за неможливості встановити розмір матеріальних збитків за порушення у

³⁸ Бурак М.В. Виявлення злочинів під час проведення державних форвардних закупівель зерна. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. 3. С. 143–150.

сфері публічних закупівель повідомлення про підозру особам, причетним до їх учинення, є неможливим³⁹.

В.І. Віноградов під час розгляду питання планування розслідування злочинів у сфері публічних закупівель дійшов висновку, що планування розслідування злочинів у сфері публічних закупівель є складним процесом, спрямованим на отримання, оцінку інформації про кримінально-релевантну подію, висунення версій, встановлення обставин злочину, який часто потребує залучення додаткових ресурсів та проведення слідчих (розшукових) дій із метою встановлення дійсності в кримінальному провадженні у злочинах у сфері публічних закупівель⁴⁰.

О.Л. Кобилянський та В.О. Михайлов, вивчаючи окремі аспекти виявлення та розслідування злочинів у сфері публічних (державних) закупівель, дійшли висновку, що подальша боротьба зі злочинами у сфері державних закупівель потребує вдосконалення правового, організаційного та криміналістичного забезпечення. Крім того, необхідна подальша розробка рекомендацій, що застосовуються в розслідуванні посадових злочинів у сфері публічних закупівель, які б відповідали потребам, що пред'являються реаліями сьогодення⁴¹.

М.Й. Штангрет та І.М. Горбан, досліджуючи питання виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних зі зміною ціни в процесі проведення публічних закупівель, дійшли висновку, що під час виявлення та розслідування цих злочинів важливо використовувати спеціальні знання в судочинстві. Зокрема, в процесі призначення судових експертиз, які дають змогу об'єктивно встановити способи вчинення злочину, причинно-наслідкові зв'язки між скоєнням правопорушення і завданою державі шкодою, в результаті чого – здійснити юридично й економічно обґрунтовану кримінально-правову кваліфікацію діяння⁴².

У 2020 році О. Кириленко, О.Є. Кузьменко та В. Русін опублікували низку наукових статей із питань протидії злочинам у сфері державних закупівель.

Зокрема, О.Є. Кузьменко, досліджуючи проблемні питання проведення судово-економічних експертиз щодо встановлення збитків, завданих бюджетним установам внаслідок зміни істотних умов (ціни)

³⁹ Лазарева Д. Проблемні питання досудового розслідування злочинів у сфері публічних закупівель, що виникли внаслідок недосконалого законодавчого регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 276–280.

⁴⁰ Віноградов В.І. Планування розслідування злочинів у сфері публічних закупівель. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 255–261.

⁴¹ Кобилянський О.Л., Михайлов В.О. Деякі аспекти виявлення та розслідування злочинів у сфері публічних (державних) закупівель. *DICTUM FACTUM*. 2019. № 2(4). С. 98–102.

⁴² Штангрет М.Й., Горбан І.М. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних зі зміною ціни при проведенні публічних закупівель. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 1 (3). С. 109–114.

в договорах, укладених за результатами проведених процедур закупівель, надав пропозиції щодо основних підходів та інструментів, які необхідно застосовувати під час проведення економічних досліджень із питань встановлення збитків, завданих бюджетним установам внаслідок зміни істотних умов (ціни) в договорах, укладених за результатами проведених процедур закупівель⁴³.

О. Кириленко та В. Русін у своїй статті визначили перелік напрямів мінімізації фінансових шахрайств у сфері публічних закупівель, зокрема: запровадження прямої норми кримінальної відповідальності за порушення у сфері публічних закупівель, вдосконалення діяльності органів судової та правоохоронної системи з метою унеможливлення уникнення відповідальності за порушення норм законодавства у сфері публічних закупівель; запровадження чітких критеріїв формування лотів для зниження ризиків шахрайських маніпуляцій на цьому етапі публічних закупівель; реформування діяльності Офісу фінансового контролю (Держаудитслужби) з метою збільшення можливостей автоматичної перевірки закупівель за ризикіндикаторами; вдосконалення чинного законодавства у сфері публічних закупівель у напрямі посилення боротьби з недобросовісними постачальникам; розширення ринку конкуренції у сфері публічних закупівель для суб'єктів малого та середнього бізнесу⁴⁴.

Окремі аспекти протидії корупції у сфері державних закупівель розглядали Л.М. Белкін, О.Г. Бондарчук, Ю.П. Івашук, В.Р. Козак, О.О. Критенко, Н.І. Лакомська, О.С. Мельников, С.В. Нагачевський, А.О. Олефір, І.І. Савко, О.П. Тараненко, А.В. Черней. Ми не акцентуватимемо на результатах досліджень цих авторів, оскільки зазначений напрям наукових досліджень опосередковано стосується предмета нашого дослідження. Тому нами буде окреслено лише напрями досліджень зазначених авторів.

Л.М. Белкіним досліджувалися окремі проблеми удосконалення законодавства України про державні закупівлі в контексті зниження корупційної складової частини в процесі їх здійснення. О.Г. Бондарчуком були визначені детермінанти корупції при державних закупівлях у пенітенціарних установах. І.І. Савко досліджував питання корупції у сфері державних закупівель лікарських засобів. А.О. Олефір вивчав питання правового забезпечення антикорупційної політики в господарських відносинах державних

⁴³ Кузьменко О.Є. Проблемні питання при проведенні судово-економічних експертиз щодо встановлення збитків, завданих бюджетним установам внаслідок зміни істотних умов (ціни) у договорах, укладених за результатами проведених процедур закупівель. *Вісник ОНДІСЕ*. 2020. Випуск 8. С. 58–66.

⁴⁴ Кириленко О., Русін В. Напрями мінімізації фінансових шахрайств у сфері публічних закупівель. *Актуальні питання теорії і практики фінансів. Світ фінансів*. 2020. № 2(63). С. 62–76.

закупівель. А.В. Черней вивчала окремі проблеми протидії корупції у сфері державних закупівель. О.О. Критенко, В.Р. Козак та Н.І. Лакомська досліджували питання протидії корупції у сфері державних закупівель у транспортному комплексі в Україні. Ю.П. Іващук було виділено чинники виникнення та шляхи мінімізації корупції в секторі державних закупівель в Україні. О.П. Тараненком були розглянуті сучасні заходи запобігання корупції у сфері державних закупівель. С.В. Нагачевським досліджено питання запобігання та протидії корупції у сфері державних закупівель. О.С. Мельниковим визначено шляхи протидії корупції у сфері державних закупівель.

Аналіз стану наукової розробленості проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель дозволяє дійти висновку, що теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією вивчалися науковцями в різний час фрагментарно або однобічно, що підтверджується відсутністю монографічного дослідження з вибраної або близької за змістом тематики. Більшість результатів досліджень авторів не відповідають вимогам сьогодення у зв'язку зі зміною парадигми оперативно-розшукової діяльності.

Незважаючи на певну кількість публікацій, а також враховуючи останні зміни, що відбулися в законодавстві з цієї проблематики, а також перехід до проактивної моделі оперативно-розшукової протидії злочинам, питання протидії зловживанням у сфері державних закупівель потребують додаткового розгляду. За межами зазначених та інших досліджень залишилися проблеми концептуального підходу до оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України.

З урахуванням викладеного можна дійти висновку, що для вирішення проблем оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель, на нашу думку, окремого дослідження потребують питання, які не були досі досліджені або були досліджені фрагментарно:

- методологічні підходи до дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель;
- характеристика оперативної обстановки та криміногенної ситуації у сфері державних закупівель;
- теоретико-методологічні засади формування економічної безпеки у сфері державних закупівель як складника національної безпеки України;
- оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері державних закупівель;
- удосконалення механізму правового регулювання оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією;

– структурно-функціональне забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією;

– організація взаємодії оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції під час оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель;

– організація взаємодії підрозділів кримінальною поліцією з іншими суб'єктами контролю за здійсненням державних закупівель під час оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель;

– організаційно-тактичні засади оперативного обслуговування сфери державних закупівель кримінальною поліцією;

– використання аналітичної розвідки в мережі Інтернет під час оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель;

– використання економіко-правового аналізу під час оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією;

– використання інформаційно-аналітичного прогнозування під час оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель;

– використання негласних штатних та позаштатних працівників під час оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель;

– організаційно-тактичні засади виявлення кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель;

– організаційно-тактичні засади документування кримінальною поліцією злочинів у сфері державних закупівель та реалізація матеріалів оперативної розробки;

– оперативно-розшукове забезпечення кримінальною поліцією кримінального провадження щодо злочинів у сфері державних закупівель.

Дослідження цих питань, на нашу думку, позитивно вплине на якість оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель та дасть змогу сформулювати концептуальні засади такої діяльності.

2. Методологічні підходи до дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель

Проведення будь-якого дослідження вимагає застосування усього арсеналу інструментів, які розроблені методологією відповідної науки, та дає змогу досліднику отримати достатній рівень знань про аналізовану проблематику, запропонувати власні висновки та

пропозиції і досягти поставленої мети дослідження. Як зазначає О.Ф. Скакун, результати наукової та практичної діяльності людей залежать не лише від того, хто діє (суб'єкт) або на що спрямована пізнавальна діяльність (об'єкт), або що конкретно досліджується (предмет), а й від того, за допомогою якого методологічного інструментарію здійснюється сам пізнавальний процес⁴⁵.

Задля досягнення поставленої мети і вирішення запланованих завдань будь-якого дослідження необхідно встановити та розглянути його методологічні засади⁴⁶.

У теорії ОРД вперше в комплексному вигляді питання методології розглянули в 1973 р. А.І. Алексеев і Г.К. Сінілов. Основну увагу вони приділили висвітленню методологічного значення матеріалістичної діалектики та історичного матеріалізму для теорії ОРД, а також застосування в цій галузі загальнонаукових методів пізнання⁴⁷.

Необхідність у методологічному забезпеченні наукових досліджень виникає тоді, якщо є проблема (теоретична, практична), але невідомо, як її вирішувати. Така ситуація зумовлена тим, що традиційні та раніше використані методи виявляються малоефективними в дослідженні⁴⁸.

Процес становлення нового знання про певне явище правової дійсності являє собою певну систему отримання, накопичення, аналізу, узагальнення й осмислення фактів, що мають наукове значення, з подальшим закріпленням отриманих результатів і висновків у теоріях, концепціях, поглядах, нормативно-правових актах тощо. Це складна за структурою й об'ємна за кількістю інформація, яку необхідно переробити дослідникові, багатоетапний процес, в якому прирощення цього знання відбувається за відповідними принципами й закономірностями, що належать до царини методології наукового пізнання⁴⁹.

Нині серед учених триває дискусія щодо змісту та форми методології правових досліджень.

У контексті нашого дослідження ми схильні підтримувати думку Д.А. Керімова, який під методологією права розуміє загальнонауковий феномен як інтегральне явище, що поєднує теоретико-світоглядні

⁴⁵ Скакун О.Ф. Принципи у методологічному інструментарії загального порівняльного правознавства. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 49–60.

⁴⁶ Кириченко О.В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 421–427.

⁴⁷ Гордиенко В.В. Безопасность России в условиях глобализации (криминологические и социально-правовые проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Москва: Моск. гос. юрид. акад., 2005. 399 с.

⁴⁸ Керімов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : Монограф. 2-е изд., доп. Москва : Аванта+, 2001. 560 с.

⁴⁹ Гордиенко В.В. Безопасность России в условиях глобализации (криминологические и социально-правовые проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Москва : Моск. гос. юрид. акад., 2005. 399 с.

концепції, принципи, засоби та методи пізнання (світогляд, філософські методи пізнання і вчення про них, загальні та конкретні наукові методи), які вироблені усіма суспільними науками, в тому числі й комплексом юридичних наук, та застосовуються в процесі пізнання специфіки правової дійсності, її практичного перетворення⁵⁰.

Проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель мають структурно-дисциплінарні зв'язки з проблемами, які розглядаються іншими галузями науки. З одного боку, зазначену проблему необхідно зарахувати до прикордонних у зв'язку з тим, що вона знаходиться на стику кількох галузей наук. Так, проблеми аналізу стану та тенденцій поширення злочинів у сфері державних закупівель, їх детермінанти та шляхи запобігання цим злочинам досліджуються кримінологічною наукою, проблеми методики розслідування цих злочинів – криміналістичною наукою, проблеми використання в процесі протидії цим злочинам різного роду документів – судовою бухгалтерією. З іншого боку, ця проблема має принципово міждисциплінарний характер з ознаками комплексної, інтегральної проблеми. Так, проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель в аспекті загрози цих суспільно небезпечних діянь національній безпеці взагалі та економічній безпеці зокрема неможливо дослідити без використання сучасних наукових розробок із проблем філософії, соціології, політології, психології, теорії держави та права, національної безпеки.

Вирішення проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель можливе лише за наявності стратегії протидії цим злочинам, котра має виражатися в нормативно-правових актах, спрямованих на забезпечення національної безпеки держави, протидію корупції, злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Стратегія як спосіб дій є необхідною в ситуації, коли для прямого досягнення основної мети бракує наявних ресурсів. Завданням стратегії є ефективне використання наявних ресурсів для досягнення основної мети. Стратегію дій визначає концепція (доктрина), тобто комплекс поглядів, які пов'язані між собою та випливають один з одного, система шляхів вирішення обраного завдання⁵¹.

Формування стратегії оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель неможливе без існування парадигми національної безпеки, протидії економічній злочинності взагалі та

⁵⁰ Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : Монограф. 2-е изд., доп. Москва : Аванта+, 2001. 560 с.

⁵¹ Кириченко О.В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 421–427.

злочинам у сфері державних закупівель зокрема. Парадигма складається із сукупності наукових досягнень, що сприйняті усією науковою спільнотою в той або інший проміжок часу та слугують основою для нових наукових досліджень.

Поняття «методологія» по-різному тлумачиться в сучасній юридичній науці. У широкому розумінні «методологія» розуміється як теорія людської діяльності – «це діяльність пізнання, мислення або, якщо точніше, вся діяльність людства, включаючи не лише власне пізнання, але й виробництво. Звідси виходить, що методологія <...> є теорією людської діяльності»⁵². У вузькому значенні під методологією розуміють сукупність методів, прийомів, процедур наукового дослідження⁵³.

Дослідження оперативно-розшукових явищ ґрунтується на емпіричному рівні пізнання, однак передумовами емпіричних досліджень, насамперед, є виникнення проблем⁵⁴. Дослідження ніколи не розпочинається зі спостереження, а завжди з проблем – практичних або теоретичних⁵⁵.

Набуття чинності КПК України у 2012 році та відповідні зміни до оперативно-розшукового законодавства призвело до:

- змінінню орієнтування здійснення ОРД у бік запобіжної діяльності;
- початку формування проактивної моделі ОРД;
- надання права оперативним підрозділам проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за дорученням слідчого, прокурора в порядку, передбаченому КПК України;
- змінення переліку прав щодо проведення оперативно-розшукових заходів та порядку їх санкціонування;
- коригуванню завдань оперативної розробки в межах оперативно-розшукових справ;
- уточненню порядку відкриття та закриття оперативно-розшукових справ та підстав здійснення ОРД.

Своєю чергою прийняття у 2015 році Закону України «Про Національну поліцію» призвело до:

⁵² Щедровицкий Г.П. Проблемы методологии системного исследования. Москва, 1964. 48 с.

⁵³ Кириченко О.В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 421–427.

⁵⁴ Халимон С.І. Теорія та практика конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань : монограф. Київ : Центр. навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 360 с.

⁵⁵ Рузавин Г.И. Методология научного познания : учеб. пособие. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 287 с.

- змін структурної побудови кримінальної поліції;
- змін ієрархії окремих підрозділів кримінальної поліції;
- зменшення штатної чисельності більшості підрозділів кримінальної поліції;
- змін територіального розташування окремих підрозділів кримінальної поліції.

Такі зміни суттєво вплинули на якість оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель, сприяли виникненню нових проблем здійснення такої діяльності, які досі не знайшли свого вирішення у практиці діяльності підрозділів кримінальної поліції. Назрілі потреби практики в ефективній оперативно-розшуковій протидії злочинам у сфері державних закупівель нині не мають адекватного наукового забезпечення. Запропоновані науковцями пропозиції не утворюють єдиної системи. Тому нині є нагальна потреба розробити нові підходи та критично осмислити нинішні наукові доктрини.

Процес наукового дослідження вимагає визначення його об'єкта та предмета. Об'єктом нашого дослідження є суспільні відносини, що виникають під час протидії злочинам у сфері державних закупівель. У площині об'єкта знаходиться предмет дослідження – теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель.

З огляду на зазначене метою дослідження ми пропонуємо визначити комплексне наукове розроблення концептуально-теоретичних та прикладних проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель підрозділами кримінальної поліції, а також розроблення пропозицій щодо удосконалення правової регламентації протидії цим злочинам та організації і тактики оперативно-розшукової протидії їм.

Будь-яке дослідження має супроводжуватися рядом використаних підходів, принципів та методів, що в сукупності утворює методологією дослідження.

У нашій роботі ми пропонуємо використовувати концептуальний, науковий та системний підходи. Концептуальний підхід передбачає попередню розробку концепції дослідження, тобто комплексу ключових положень, завдань, які визначають спрямованість дослідження. У вступі дослідження нами було виділено сімнадцять основних завдань. Вони і стали концепцією дослідження, якою ми пропонуємо керуватися в процесі дослідження теоретичних та прикладних проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель підрозділами кримінальної поліції.

Науковий підхід характеризується науковою постановкою завдань дослідження і використанням наукового апарату в його проведенні. Таким чином, науковий підхід дасть змогу, керуючись теоретичними аспектами вивчення стану оперативно-розшукової протидії злочинам у

сфері державних закупівель підрозділами кримінальної поліції, виділити основні проблеми та надати рекомендації щодо їх вирішення.

Використання системного підходу дасть змогу побудувати модель системи оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель підрозділами кримінальної поліції і здійснити розгляд роботи такої системи в різних умовах, а також сформулювати підходи до вирішення проблем, які виникають у процесі здійснення такої діяльності.

Окрім підходів, ми зупинилися на таких принципах дослідження: системність (розкриття цілісності об'єкта як системи і створення єдиної цілісної картини); єдність теорії і практики (пояснювальний принцип наукового пізнання та завдання соціології на практиці); детермінізм (визнання об'єктивності закономірного взаємозв'язку та взаємообумовленості явищ); єдність теоретичного та емпіричного (цілісність структури дослідження, практична перевірка пізнавальних проблем)⁵⁶.

Досягнення мети дослідження та вирішення його задач має здійснюватися з використанням різного роду методів та засобів, які, на думку науковців, дадуть змогу досліднику отримати максимально об'єктивний результат та уникнути хибних висновків⁵⁷.

Більшість науковців виділяють два рівні наукового дослідження – емпіричні та теоретичний. Структуру емпіричного рівня становлять факти, емпіричні узагальнення та закони (залежності). Обов'язковим у процесі проведення дослідження є не тільки вивчення, аналіз і синтез знань, які містяться в різних філософських та юридичних джерелах інформації, а й вивчення статистичних даних про стан злочинності, судової практики тощо. До теоретичного рівня дослідження належать логічні методи пізнання, а структурними компонентами є проблема, гіпотеза та теорія. На цьому рівні за допомогою різноманітних засобів і методів пізнання досліджуються та обробляються здобуті факти⁵⁸.

На початку наукового дослідження перед дослідником стоїть одна з головних задач визначення системи методів проведення такого дослідження. Вирішення цієї задачі дасть змогу надалі досягти мети наукового дослідження. При цьому це має бути саме система методів, оскільки тільки їх поєднання, визначення черговості їх використання дасть змогу досягти максимального точного результату. Однак визначити таку сукупність методів наукового дослідження, а тим паче об'єднати їх у певну систему неможливо без усвідомлення сутності

⁵⁶ Коваленко В.В., Моїсєєв Є.М., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). Київ : Атіка, 2009. 1128 с.

⁵⁷ Дараган В.В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4. С. 223–233.

⁵⁸ Демидова Л.М. Якість кримінального законодавства України: методологічний аспект дослідження. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2010. Вип. 20. С. 51–63.

кожного окремого методу дослідження, правил його застосування, а також результатів, яких можна досягти з його допомогою.

Аналіз наукових досліджень на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (понад 60 досліджень), в яких вивчалися проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам, показав, що під час проведення цих досліджень науковці використовували значну кількість різних методів дослідження⁵⁹. Частіше науковці використовували такі методи:

– *діалектичний метод* (К.В. Антонов, А.В. Басов, А.І. Берлач, І.О. Воронов, Т.В. Будко, А.М. Кислий, С.Ф. Константинов, О.Є. Користін, В.П. Мікулін, В.А. Омельчук, Ю.Ю. Орлов, І.М. Охріменко, М.А. Погорецький, Г.П. Серeda, Р.В. Тарасенко, М.Л. Шелухін);

– *історичний метод* (К.В. Антонов, А.І. Берлач, Т.В. Будко, А.М. Волощук, О.Ф. Долженков, А.М. Кислий, О.В. Копан, М.В. Корнієнко, Д.М. Никифорчук, В.А. Омельчук, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, М.Б. Саакян, Г.П. Серeda, І.Ф. Хараберюш, М.Л. Шелухін);

– *метод аналізу* (А.В. Басов, В.Д. Берназ, А.М. Волощук, С.Г. Гордієнко, О.Ф. Долженков, В.В. Крутов, В.П. Мікулін, В.А. Омельчук, М.Б. Саакян, Р.В. Тарасенко);

– *метод синтезу* (А.В. Басов, В.Д. Берназ, А.М. Волощук, С.Г. Гордієнко, В.П. Мікулін, Г.В. Новицький, В.А. Омельчук, М.Б. Саакян);

– *порівняльно-правовий метод* (К.В. Антонов, М.І. Ануфрієв, А.В. Басов, А.І. Берлач, В.Д. Берназ, В.І. Василичук, А.М. Волощук, І.О. Воронов, Ю.В. Дубко, А.М. Кислий, С.Ф. Константинов, О.В. Копан, М.В. Корнієнко, В.О. Криволапчук, Р.В. Кузьмін, С.В. Лихачов, І.М. Охріменко, І.Ф. Хараберюш, М.Л. Шелухін);

– *системно-структурний метод* (М.І. Ануфрієв, А.В. Басов, В.Я. Горбачевський, О.Ф. Долженков, А.М. Кислий, С.Ф. Константинов, О.В. Копан, М.В. Корнієнко, Р.В. Кузьмін, Ю.Ю. Орлов, І.М. Охріменко, М.А. Погорецький, Г.П. Серeda, Р.В. Тарасенко, П.В. Цимбал, М.Л. Шелухін, М.Є. Шумило);

– *соціологічний метод* (В.І. Василичук, І.О. Воронов, В.Я. Горбачевський, О.Ф. Долженков, Т.В. Будко, А.М. Кислий,

⁵⁹ Антологія наукового забезпечення оперативно-розшукової діяльності: Том І (за матеріалами аналізу дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 1992–2015 роки) : монограф. / В.В. Дараган, В.В. Сфімов, О.В. Кириченко та ін.; за заг. ред. проф. І.Р. Шинкаренка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. Ч. 1. 660 с.; Антологія наукового забезпечення оперативно-розшукової діяльності: Том І (за матеріалами аналізу дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 1992–2015 роки) : монограф. / В.В. Дараган, В.В. Сфімов, О.В. Кириченко та ін.; за заг. ред. проф. І.Р. Шинкаренка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. Ч. 2. 448 с.

Р.В. Кузьмін, В.П. Мікулін, Д.М. Никифорчук, В.А. Омельчук, І.М. Охріменко, М.А. Погорецький, Р.В. Тарасенко, М.Є. Шумило);

– *статистичний метод* (М.І. Ануфрієв, А.В. Басов, Т.В. Будко, В.І. Василичук, І.О. Воронов, В.Я. Горбачевський, А.М. Кислий, М.В. Корнієнко, Р.В. Кузьмін, С.В. Лихачов, Д.М. Никифорчук, В.А. Омельчук, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, М.Б. Саакян, Г.П. Середа, Р.В. Тарасенко, І.Ф. Хараберюш, М.Л. Шелухін, М.Є. Шумило);

– *формально-логічний метод* (І.О. Воронов, В.Я. Горбачевський, М.В. Корнієнко, В.О. Криволапчук, Р.В. Кузьмін, С.В. Лихачов, Ю.Ю. Орлов, І.М. Охріменко, Г.П. Середа).

Визначення проблематики, пов'язаної з пріоритетними методологічними підходами, в сучасних дослідженнях, зокрема й дослідженнях оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель, передбачає не лише визначення методологічних інструментаріїв, а й прогнозування можливих результатів їх використання.

Аналіз наявного інструментарію методів наукового дослідження, що використовувалися вченими під час вирішення наукових проблем оперативно-розшукової протидії злочинам, дав нам змогу дійти такого висновку, що, враховуючи об'єкт, предмет, мету та задачі нашого дослідження, доцільно було б використовувати такі методи наукових досліджень: діалектичний метод; формально-логічні методи (аналізу та синтезу, моделювання, структурно-логічний метод); проблемно-тематичний метод; системно-структурний метод; соціологічні методи (анкетування, інтерв'ювання, опитування); статистичні методи (аналіз кількісних показників, зведення, групування); порівняльний метод (порівняльно-правовий (компаративістський) та порівняльно-історичний).

Визначивши сукупність методів нашого дослідження, вважаємо за доцільне здійснити їх аналіз у розрізі використання таких методів у процесі дослідження проблем оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель.

Теорія оперативно-розшукової діяльності являє собою різновид процесу пізнання об'єктивної дійсності, діалектичного відображення предметів і явищ матеріального світу у свідомості людей, інших закономірностей, що складаються в галузі протидії злочинам. За пізнавальною сутністю вона практично не відрізняється від інших наук, адже ґрунтується на застосуванні сукупності методів наукового дослідження (ситуаційний підхід, системно-структурний аналіз,

конфліктна взаємодія тощо). Беззастережним є визнання верховенства загального діалектичного методу⁶⁰.

Зазначене зумовлює необхідність використання *діалектичного методу*, що як система категорій є логікою теоретичного мислення, адже одночасно виступає як загальний метод побудови будь-якої наукової теорії. Таким чином, діалектика виступає методологією будь-якої конкретної науки, зокрема оперативно-розшукової діяльності⁶¹.

Дослідник, що працює над проблемами теорії ОРД, може пізнати їх лише на основі діалектики як науки про загальний зв'язок, взаємозалежності явищ криміногенного й антикриміногенного характеру, які оточують нас. Діалектичний метод визначає підхід до досліджуваних об'єктів оперативно-розшукової практики як до певної ланки в складній структурі правоохоронної діяльності, визначає методологічний фундамент для спільних і приватних методів дослідження. Спираючись на діалектичну методологію наукового пізнання, теорія ОРД розкриває об'єктивні закономірності оперативно-розшукової практики, їх взаємодію з іншими формами та методами боротьби зі злочинністю загалом і вчить оперативників використовувати їх комплексно⁶².

Використання вказаного методу надає змогу вивчити суспільні та правові явища, що охоплюються досліджуваною проблематикою, в динамічному розвитку, з'ясувати їх сутність, встановити взаємозв'язки з іншими феноменами.

Формально-логічні методи (аналізу та синтезу, моделювання, структурно-логічний метод) пов'язані з використанням правил логіки і мови, оскільки буття права не віддільне від текстів законів, договорів, наказів, вироків, рішень і т. ін.

Використання формально-логічних методів забезпечує змогу систематизовано проаналізувати зміст наукової літератури та спеціальних нормативно-правових актів із метою з'ясування змісту та обсягу окремих юридичних термінів, тлумачення певних положень, що стосуються предмета дослідження.

Зокрема, *метод аналізу* використовувався для зіставлення у спеціальній та науковій літературі дискусійних поглядів щодо оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель, виявлення основних проблем у діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо оперативно-розшукової протидії злочинам у

⁶⁰ Кущіт В.П. Типологізація у методології оперативно-розшукової діяльності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 466–471.

⁶¹ Гуаровский М.В. Диалектика как метод построения теории. *Вопросы философии*. 1965. № 2. С. 54–56.

⁶² Оперативно-розыскная деятельность: Учеб. 2-е изд., доп. и перераб. / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова. Москва : ИНФРА-М, 2004. XIV, 848 с.

сфері державних закупівель, у процесі вивчення архівних джерел, матеріалів кримінальних проваджень, судових рішень, оперативнорозшукових справ, справ оперативного супроводження кримінального провадження, справ контрольно-спостережного провадження, а також аналітичних та звітних документів Національної поліції.

Використання вказаного методу дає змогу з'ясувати сутність досліджуваних явищ та їх проявів у практичній діяльності кримінальної поліції.

Метод синтезу використовується під час формулювання пропозицій щодо удосконалення норм законодавства.

Моделювання – це метод дослідження різних явищ і процесів, вироблення варіантів управлінських рішень. Моделювання ґрунтується на заміщенні реальних об'єктів їх умовними зразками, аналогами. Методом моделювання описуються структура об'єкта (статична модель), процес його функціонування і розвитку (динамічна модель).

У найзагальнішому вигляді моделювання процесів і явищ ОРД включає:

- чітку систематизацію інформації про досліджувані процеси або явища, наприклад про організаційно-тактичних формах ОРД, виклад її в упорядкованому вигляді;

- пояснення та ілюстрацію найбільш істотних властивостей і складних залежностей за допомогою більш простих апробованих наочних уявлень і понять, наприклад, виділення і пояснення таких організаційно-тактичних форм, як оперативний пошук, оперативна розробка, оперативнорозшукова профілактика;

- отримання нової інформації про властивості досліджуваного процесу або явища шляхом поглибленого аналізу і уявного експериментування, здійснення на цій основі прогнозу про можливу зміну його стану, наприклад встановлення неадекватності організаційно-тактичних форм ОРД реальній оперативнотактичній характеристиці злочинності;

- перевірку реальності раніше висунутих прогнозів, уточнення нових прогнозів про розвиток процесів та явищ ОРД, наприклад, передбачення можливих практичних заходів вдосконалення системи оперативного обслуговування території шляхом оптимального поєднання різних ОРЗ⁶³.

Застосування *структурно-логічного методу* дає змогу визначити основні напрями удосконалення та оптимізації концептуальних засад оперативнорозшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель.

⁶³ Оперативно-розыскная деятельность : учеб. 2-е изд., доп. и перераб. / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Сенилова, А.Ю. Шумилова. Москва : ИНФРА-М, 2004. XIV, 848 с.

Використання *проблемно-тематичного методу* дає змогу чітко окреслити коло питань, які слід розглянути в межах теми дослідження; окреслити основні проблеми, які необхідно вирішити з метою підвищення якості оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель.

Системно-структурний метод передбачає вивчення цілого і його різних частин як взаємозалежної системи. Кожна система має свою будову, певну структуру і функції. При цьому система загалом має властивості, якісно відмінними від властивостей окремих складових її елементів.

Застосування системного підходу до аналізу ОРД дає змогу підійти до цієї діяльності з позиції теорії управління, розчленувати ОРД на структурно-функціональні підсистеми, вивчити їх взаємозв'язки, визначити їх оптимальне співвідношення і перспективи подальшого вдосконалення, розглянути рівні ОРД і, таким чином, намітити шляхи раціональної організації застосування оперативно-розшукових сил, засобів і методів⁶⁴.

Соціологічні методи були застосовані у формуванні емпіричної бази дослідження, аналізі й узагальненні правозастосовної практики з метою обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель, вивченні думки фахівців щодо проблемних питань, що виникають у процесі оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель, з'ясуванні соціальної результативності відповідних правових норм та організаційних заходів.

Метод опитування дає змогу задовольнити вимоги якісно-кількісної визначеності досліджуваного матеріалу, оскільки: а) опитування звернено до людини; б) його процедура легко піддається формалізації; в) опитування є доволі глибоким, щоб з його допомогою з'ясувати ті складні процеси, які розглядаються в конкретному дослідженні⁶⁵.

Анкетування – чи не найпоширеніший у практиці прикладної соціології спосіб опитування. Воно може бути груповим або індивідуальним.

У практиці соціологічних досліджень інтерв'ювання використовують рідше, ніж різні форми анкетування. У прикладній соціології розрізняють три різновиди інтерв'ю: 1) формалізоване (стандартизоване), 2) фокусоване, 3) вільне. Для вирішення завдань було вибрано фокусоване інтерв'ювання, оскільки воно має на меті

⁶⁴ Оперативно-розыскная деятельность : Учеб. 2-е изд., доп. и перераб. / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова. Москва : ИНФРА-М, 2004. XIV, 848 с.

⁶⁵ Панкратов В.В. Методология и методика криминологических исследований. Москва : Юр. лит., 1972. 136 с.

збирання думок, оцінок із приводу конкретних ситуацій, подій, їхніх причин та наслідків.

Статистичні методи стали в нагоді для узагальнення результатів проведених соціологічних досліджень та репрезентації даних, отриманих у результаті дослідження, а також під час вивчення емпіричного матеріалу.

Статистика – наука, що вивчає методи кількісного охоплення і дослідження масових, зокрема суспільних, явищ і процесів, а також власне кількісний облік масових явищ (наприклад, облік у будь-якій галузі господарства, суспільного життя, що здійснюється методами цієї науки, а також дані цього обліку).

У правовій науці збиранню емпірики приділено особливу увагу, адже емпіричний рівень становлять наукові факти, під якими варто розуміти не окреме спостереження або накопичення цих спостережень, а обґрунтоване знання, отримане шляхом опису конкретних фрагментів дійсності в деякому суворо визначеному просторово-часовому інтервалі і представлене переважно у вигляді статистичного узагальнення⁶⁶.

З методологічного погляду суттєвим є те, що будь-які узагальнення, класифікації та закономірності, установлені на емпіричній стадії, – це завжди результат обробки і зіставлення емпіричних даних, тобто фактів. Отже, емпіричний рівень дослідження завершується не створенням теорії, а лише накопиченням достатньої кількості наукових фактів, отримання попередніх даних і результатів первинного узагальнення цих фактів, а також складанням на їх підставі фрагментарного уявлення про природу певного явища, що відбивається у формуванні окремих категорій, установленні емпіричних закономірностей тощо⁶⁷.

Порівняльний метод має два різновиди: синхронічний (коли порівнянню піддаються об'єкти, локалізовані в певний момент часу, з метою виявлення їхніх типових, загальнозначущих рис) і діахронічний, або порівняльно-історичний (коли об'єкт досліджується в історичному плані, і завдяки цьому створюється уявлення про еволюцію змісту певного правового феномену)⁶⁸.

У рамках нашого дослідження порівняльний метод може бути диференційований на два субметоди: *порівняльно-правовий* (компаративістський) та *порівняльно-історичний*.

⁶⁶ Козлов В.А. Проблема предмета и методологии общей теории права. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1989. 119 с.

⁶⁷ Батиргарєва В.С. Рецедивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія. Харків : Право, 2009. 576 с.

⁶⁸ Шахматов А.В. Агентурная работа в оперативно-розыскной деятельности: теоретико-правовое исследование российского опыта : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Санкт-Петербург, 2005. 438 с.

Юридична компаративістика – це насамперед виявлення всезагального, загального, різного та унікального у правових явищах⁶⁹.

Використання *порівняльно-правового методу* в нашому дослідженні дало змогу: здійснити дослідження кримінального, кримінально-процесуального законодавства України та інших країн, а також відомчих нормативних актів, що регулюють оперативно-розшукову діяльність; окреслити теоретичні засади формування та систематизації законодавства, що регулює питання оперативно-розшукової протидії злочинам; вивчити можливості запровадження зарубіжного досвіду в практичну діяльність оперативних підрозділів Національної поліції; обґрунтувати зміни до Кримінального кодексу України.

Використання *порівняльно-історичного методу* дало змогу дослідити еволюцію наукових поглядів щодо проблем протидії злочинам у сфері державних закупівель.

Усі висновки та пропозиції сформульовано, виходячи з вимог формальної логіки, якими визначаються послідовність, несуперечливість, визначеність та обґрунтованість наведених міркувань.

Виділені нами методи використовувалися в роботі у взаємозв'язку та взаємозалежності та забезпечують всебічність, повноту й об'єктивність проведеного дослідження.

Загалом можна дійти висновку, що застосована в нашому дослідженні методологія включає в себе систему наукових підходів, принципів, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які надають змогу отримати результат наукового дослідження, який характеризується науковою новизною та достовірністю.

Комплекс сформульованих нами задач дослідження та визначена система методів, спрямованих на їх вирішення, створює алгоритм дослідження проблем оперативно-розшукової протидії кримінальною поліцією злочинам у сфері державних закупівель, зумовлений логікою етапів наукового пошуку.

3. Теоретико-методологічні засади формування економічної безпеки у сфері державних закупівель

Одним із постулатів економічної науки є те, що фінансово-грошовий обіг – це своєрідна система ринкової економіки та господарських відносин. Відповідно, грошовий обіг, що забезпечує наповнення/витрати державного бюджету, варто визнати запорукою життєдайності та сталого розвитку країни. Між тим кожен шостий економічний злочин, який викривається в Україні, пов'язаний із посяганням на кошти державного або місцевих бюджетів. Тому злочинні посягання на державні (бюджетні) кошти є прямою загрозою для економічної безпеки держави. Сфера державних закупівель

⁶⁹ Тихомиров О. Юридична компаративістика як сучасний етап розвитку порівняльного правознавства. *Право України*. 2006. № 5. С. 34–36.

є функціонально орієнтованим елементом національної безпеки, вбудованим у механізм бюджетного сектора економіки, ресурсно-економічного та фінансового забезпечення галузей державного управління⁷⁰.

Так, за даними СБ України, від 50 до 75% бюджетних асигнувань під час процедури держзакупівель освоюється з численними порушеннями. Через корупційні угоди у сфері держзакупівель збитки становлять 10–15% (35–52,5 млрд грн) видаткової частини державного бюджету щорічно⁷¹.

Вивчення досвіду діяльності правоохоронних органів України, обґрунтований аналіз криміногенних процесів у нашій державі надають підстави вважати, що найбільш поширеними та суспільно небезпечними протиправними діяннями є правопорушення, які вчиняються під час здійснення державних закупівель. Останніми роками сфера державних закупівель дедалі більше привертає увагу організованих злочинних угруповань та корумпованого чиновництва, які почали використовувати їх як інструмент швидкого і безкарного злочинного збагачення. Стало вже чи не нормою, коли окремі чиновники вступають у відкриту конкуренцію з державою, фактично підмінюючи її.

Протидія правопорушенням під час здійснення державних закупівель набула не лише економічного, а й соціально-політичного загальнодержавного характеру. Таке становище призводить до ослаблення соціально-правового контролю за ситуацією в країні, зрощення виконавчої і законодавчої влади з кримінальними структурами, проникнення їх у сферу управління тощо⁷².

Критична ситуація з корупцією, що склалася в країні загалом та у сфері державних закупівель зокрема, останнім часом стала об'єктом активних дій із боку державних інституцій, громадських організацій та привертає увагу широких верств громадськості й окремих фахівців. Вказана ситуація формувалася протягом тривалого часу, й необхідність змін у цій сфері декларується вже протягом тривалого часу як на рівні окремих державних структур, так і на міжнародному рівні⁷³.

⁷⁰ Мельничук Т.В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель. *Учёные записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Том 26 (65). № 2-1 (Ч. 2). С. 229–236.

⁷¹ Про криміналізацію сфери державних закупівель. Лист Голови СБУ Президентів України № 149 від 11.04.2013 р. URL: http://dt.ua/ECONOMICS/sbu-zaproponovala-vivesti-z-tini-zakupivli-derzhpidpriyemstv-124757_.html (дата звернення: 07.09.2020).

⁷² Василичук В.І., Сливенко В.Р. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 112–119.

⁷³ Голованенко М.В. Корупційні ризики та надійність системи державної закупівельної логістики в Україні. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. Вип. 1. С. 77–84.

Нині в Україні відбуваються процеси, спрямовані на відновлення української економіки. Як наголошується в економічному огляді, проведеним Світовим банком для України, українська економіка не зростає вже протягом двох років. Стабілізація макроекономічної ситуації має супроводжуватися впровадженням структурних реформ для відновлення економічного зростання⁷⁴.

Більш докладно пропозиції щодо реформ запропонованих Світовим банком для України були висвітлені в спеціальній записці «Дорожня карта для термінових макроекономічних і структурних реформ»⁷⁵. Відповідно до зазначеного документа першочерговим заходом мають стати макроекономічна стабілізація і відновлення нормального функціонування банківської системи.

Не менш важливими є також заходи, спрямовані на підвищення якості і прозорості управління, оскільки, крім всіх інших причин, ці заходи допоможуть підвищити ефективність витрат бюджету, зменшити втрати від корупції і підвищити якість державних послуг.

Аналіз національного законодавства, публікацій наукових досліджень і результатів правозастосовної діяльності правоохоронних органів України свідчить про те, що непрозорість та неефективність механізмів контролю за процесом здійснення державних закупівель призводить до використання корупційних схем для розкрадання бюджетних коштів, легалізації та привласнення їх недобросовісними посадовцями і, як наслідок, до «тінізації» національної економіки⁷⁶.

У науковій літературі безпекові питання здійснення закупівель за державні кошти розглядаються переважно крізь призму економічної безпеки. До основних критеріїв економічної безпеки у сфері державних закупівель зараховують: здатність ринку державних закупівель безперервно функціонувати і повністю забезпечувати національні інтереси; можливість протидії негативним явищам і правопорушенням у сфері державних закупівель; можливість так «налаштувати» сферу державних закупівель, щоб створювалися умови для нормального функціонування соціально-економічної системи країни загалом; наявність ефективної системи контролю за розвитком відносин у сфері

⁷⁴ Україна: економічний огляд. URL: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/ua-macro-april-2014-uk.pdf> (дата звернення: 28.01.2021)

⁷⁵ Дорожня карта для термінових макроекономічних та структурних реформ. URL: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/ua-focus-april-2014-uk.pdf> (дата звернення: 28.01.2021)

⁷⁶ Скалозуб Л. Правопорушення у сфері державних закупівель як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 220–231.

державних закупівель із боку державних суб'єктів забезпечення економічної безпеки⁷⁷.

Боротьба з корупцією у сфері державних закупівель є досить актуальною, адже обсяги втрачених у результаті незаконних дій державних коштів колосальні. Глава Рахункової палати України Валентин Симоненко заявив на прес-конференції в 2009 році: «При обсягах закупівель на поточний рік у розмірі 200 млрд грн сьогодні, через відсутність конкурентоспроможної системи, прозорої системи, ми втрачаємо близько 35-40 млрд грн». Також глава Рахункової палати зауважив, що до 20% всіх укладених угод із держзакупівель – це елементарні «відкати»⁷⁸.

При цьому ситуація з часом не змінюється. Так, у 2014 році під час засідання Уряду 23 березня Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк заявив: «Країна добре знає, що відбувається у сфері державних закупівель. Загальний обсяг коштів, який проходить через державні закупівлі, становить 300 млрд грн. Лівова частка цих коштів, які йдуть на закупівлю ліків, товарно-матеріальних цінностей, нафтопродуктів, які закуповуються через систему НАК «Нафтогаз України», «Укртранснафта» та інші державні компанії, осідає в приватних кишенях. За експертними дослідженнями, близько 40 відсотків грошей, які йдуть по системі державних закупівель, залишаються в корумпованих кишенях тих людей, які здійснюють ці закупівлі»⁷⁹.

Така ситуація, безсумнівно, негативно впливає на економіку країни, загалом перешкоджаючи її розвитку⁸⁰.

При цьому Україна не є винятком, такі ж проблеми виникають і в інших країнах. Так, наприклад, у Російській Федерації збитки від загального обсягу держзакупівель на федеральному, регіональному і муніципальному рівні, за оцінками експертів, становлять понад 300 млрд рублів (близько 10 млрд доларів США) на рік⁸¹. У Казахстані

⁷⁷ Гольцунов Е.П. Обеспечение экономической безопасности в сфере государственных закупок : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Москва : Акад. экон. безопасности МВД РФ, 2009. 21 с.

⁷⁸ Через відкати на держзакупівлях бюджет втратить 35-40 млрд грн. URL: <http://news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2009/09/14/171106> (дата звернення: 28.01.2021).

⁷⁹ У четвер, 10 квітня 2014 року, відбулися пленарні засідання Верховної Ради України сьомого скликання. URL: http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Plenarni_zasidannya/91335.html (дата звернення: 28.01.2021).

⁸⁰ Дараган В.В. Борьба с коррупцией в сфере государственных закупок – необходимое условие стабилизации и развития национальной экономики Украины. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право*. 2016. № 1. С. 27–38.

⁸¹ Легализация (отмывание) доходов, полученных в результате хищения бюджетных средств и злоупотребления должностными полномочиями руководителями организаций с государственной долей участия. URL: http://eurasiangroup.org/ru/restricted/embazzelment_rus.doc (дата звернення: 28.01.2021).

збитки від корупційних злочинів у сфері державних закупівель за період з 2008–2012 рр. становили понад 7 млрд тенге⁸².

Такий стан справ ставить перед усіма країнами світу спільне завдання – подолання корупційних проявів під час проведення державних закупівель. Тому одним із перших завдань, спрямованих на відновлення і стабілізацію економіки України, яке підтримується керівництвом і міжнародним співтовариством, є подолання корупції у сфері державних закупівель⁸³.

Незважаючи на такий стан справ, світове співтовариство ще не виробило ефективного механізму протидії корупційним злочинам і правопорушенням у цій сфері.

З огляду на неоднорідність криміногенного впливу на сферу державних закупівель, доцільним є групування (класифікація) загроз безпеці на окремі види:

1) безпосередні загрози (злочинні дії економічного та службового характеру та дотичні правопорушення у сфері реалізації державних закупівель);

2) опосередковані загрози («фонові») явища злочинності, зокрема деструктивні процеси соціально-економічного характеру, що виявляються в бюджетній сфері);

3) аутозагрози (віктимна поведінка учасників державних закупівель)⁸⁴.

Підвищення ризику реалізації криміногенних загроз із потенціальних у реальні для сфері державних закупівель є наслідком низки обставин:

1) повноваженнями, пов'язаними з прийняттям рішення про закупівлі товарів і послуг, як правило, наділені посадові особи найвищої ланки, найменше обтяжені контролем із боку суспільства;

2) злочинна діяльність чиновників, що працюють у цій сфері, часто набуває організованих форм;

3) різко знижується надходження фінансових коштів до бюджету держави;

4) розширюється сфера тіньової економіки, руйнуючи систему конкуренції;

⁸² Количество коррупционных преступлений в сфере госзакупок в Казахстане с каждым годом только растет – финпол. URL: <http://www.inform.kz/rus/article/2547107> (дата звернення: 28.01.2021).

⁸³ Дараган В.В. Предупреждение коррупции в сфере государственных закупок как необходимое условие стабилизации и развития национальной экономики Украины. *Системні аспекти управління державними закупівлями в Україні*. Кр.: ЄАУ, 2015. С. 191–196.

⁸⁴ Мельничук Т.В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель. *Учені записки Таврицького національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Юридическі науки»*. Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 229–236.

5) збільшуються витрати суб'єктів господарювання, які перекладаються на споживачів через підвищення цін і тарифів;

б) порушується система функціонування держави в частині реалізації вельми значущих для суспільства соціально-економічних, політичних і військових програм⁸⁵.

У науковій літературі до основних економічних наслідків злочинності у сфері державних закупівель зараховують:

- зростання масштабів тіньової економіки;
- руйнування механізмів ринкової конкуренції;
- зменшення податкових надходжень до бюджету;
- неефективне витрачання та розкрадання бюджетних коштів;
- втрата довіри учасників ринку до державної влади⁸⁶.

Отже, можна стверджувати, що правопорушення у сфері державних закупівель призводять до надзвичайно негативних соціально-економічних наслідків⁸⁷.

У зв'язку з наявністю корупційної складової частини сфери державних закупівель виникає гостра необхідність визначення основних заходів попередження корупції в зазначеній сфері. З метою більш ефективного їх застосування та впровадження, на нашу думку, такі заходи необхідно класифікувати за певними напрямками, кожен з яких виконує окрему функцію для досягнення спільної мети – запобігання корупції у сфері державних закупівель в Україні⁸⁸.

За основу класифікації заходів запобігання корупції у сфері державних закупівель нами було взято напрями такої класифікації, запропоновані Е.С. Молдован, які вона надала з метою класифікації заходів із запобігання та протидії корупції на державній службі⁸⁹.

1. *Адаптаційний*: узгодження організації проведення державних закупівель в Україні з рекомендаціями та стандартами країн-членів Європейського Союзу.

Виходячи з аналізу Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншого –

⁸⁵ Скосырская Ю.В. Криминологические и уголовно-правовые меры борьбы с преступлениями коррупционной направленности, совершаемыми в сфере государственных закупок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва : Академия экономической безопасности МВД России, 2011. 211 с.

⁸⁶ Скалозуб Л. Правопорушення у сфері державних закупівель як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 220–231.

⁸⁷ Там же.

⁸⁸ Дараган В.В. Заходи запобігання корупції у сфері державних закупівел. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 3. С. 160–167.

⁸⁹ Молдован Е.С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf (дата звернення: 28.01.2015).

видається, що в разі асоціації України з ЄС відбудуться такі зміни в системі державних закупівель:

– сторони угоди визнають, що закони, нормативні акти, процедури і практика, що стосуються державних закупівель, не мають готуватися, прийматися або застосовуватися щодо іноземних або національних товарів і послуг, а також іноземних або національних постачальників таким чином, щоб надавати захист національним товарам або послугами чи національним постачальникам, і не мають створювати дискримінацію серед іноземних товарів чи послуг або серед іноземних постачальників. Зазначена норма, на нашу думку, може негативно вплинути на можливість підтримки національного виробника. Не можна не погодитися з думкою А.О. Олефіра щодо того, що такий підхід, хоча й сприятиме певній тактичній економії ресурсів, водночас ліквідує стратегічні перспективи формування тих самих ресурсів⁹⁰;

– кожна Сторона зобов'язана в процесі підготовки і застосування законів, нормативних актів і процедур, які впливають на державні закупівлі, сприяти збільшенню імпорту з країн, що розвиваються, беручи до уваги особливі проблеми менш розвинених країн серед тих країн, які знаходяться на низьких стадіях економічного розвитку. Зазначена стаття угоди, на нашу думку, позитивно вплине на імпорт товарів з України, оскільки Україна належить до країн, що розвиваються;

– державні закупівлі відбуватимуться з огляду на принципи недискримінації, однакового ставлення, прозорості та пропорційності. Виникає питання щодо принципу пропорційності. Зазначений принцип є новим для системи державних закупівель в Україні. Нині державні закупівлі в Україні здійснюються з огляду на такі принципи: добросовісна конкуренція серед учасників; максимальна економія та ефективність; відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель; недискримінація учасників; об'єктивна та неупереджена оцінка тендерних пропозицій; запобігання корупційним діям і зловживанням. З огляду на загальні положення про принципи державних закупівель, принцип пропорційності полягає в тому, що формальна сторона процедури має відображати масштаб і природу закупівельного контракту, погоджувати вартість і обсяг контракту з вибором процедури конкурсу. Зазначені зміни, на нашу думку, децю знизять рівень корупції у сфері державних закупівель;

– сторони посилять співпрацю шляхом обміну досвідом та інформацією, яка стосується їх найкращих практик і нормативно-правової бази. Зазначені зміни, на нашу думку, сприятимуть виведенню

⁹⁰ Олефір А. Закон про закупівлі: початок реформування. URL: <http://www.apteka.ua/article/293922> (дата звернення: 23.05.2021).

нормативно-правового регулювання сфери державних закупівель в Україні на якісно новий рівень.

Виходячи із зазначеного, можна дійти такого висновку, що вплив процесів глобалізації в контексті євроінтеграції України, пов'язаних із реформуванням системи державних закупівель, призведе до таких позитивних змін:

- зростання конкуренції;
- зниження рівня корупції;
- підвищення ефективності розподілу суспільних ресурсів;
- підвищення прозорості прийняття рішень на урядовому рівні;
- відкриття українським підприємствам доступу до закордонних державних тендерних закупівель;
- збільшення якості закупаваних товарів (робіт, послуг);
- здешевлення закупаваних товарів (робіт, послуг), що вплине на економію державних коштів;
- виведення нормативно-правового регулювання сфери державних закупівель на якісно новий рівень.

Однак, на нашу думку, більшість зазначених змін можуть негативно вплинути на розвиток української економіки в разі відсутності законодавчо закріплених положень щодо захисту національного виробника⁹¹.

2. Забезпечення прозорості та гласності:

– забезпечення принципу відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель. Слушним, на нашу думку, є розроблений та запропонований представниками Transparency International Україна «Стандарт відкритості та прозорості державних закупівель», в якому надано перелік пропозицій щодо надання органами місцевого самоврядування України доступу до інформації про державні закупівлі та щодо участі певних представників громадськості у процесах закупівель⁹²;

– розробка та впровадження системи громадського контролю за здійсненням державних закупівель (ст. 9 Закону України «Про публічні закупівлі»). На нашу думку, основою для розробки такого механізму могло б стати прийняття Закону України «Про громадський (цивільний) контроль», що дало б змогу створити не лише юридичні, а й фактичні передумови для активізації та об'єднання громадських зусиль у боротьбі з корупцією у сфері державних закупівель в Україні;

⁹¹ Дараган В.В. Вплив процесу євроінтеграції на сферу державних закупівель в Україні. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. відп. ред. В.Я. Тацій. 2014. Вип. 127. С. 147–151.

⁹² Стандарт відкритості та прозорості державних закупівель. URL: http://ti-ukraine.org/system/files/library/standard_of_openness_and_transparency_of_public_procurement.pdf (дата звернення: 23.05.2021).

3. *Каральний*: створення системи ефективної протидії корупції, за якої вчинення протиправних діянь у сфері державних закупівель тягне неминучу відповідальність осіб, винних у їх вчиненні. Нині така відповідальність передбачена лише Кодексом України про адміністративні правопорушення, а саме ст. 164-14 «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти». Ми погоджуємося з думкою М.Ю. Довганя щодо того, що положення Кодексу України про адміністративні правопорушення слід доповнити ст. 188 такого змісту: «Невиконання законних вимог уповноваженого органу у сфері державних закупівель щодо надання інформації»⁹³, оскільки відповідальність за такі дії не передбачена положеннями ст. 164-14, що негативно впливає на рівень інформаційного забезпечення заходів із протидії корупції у сфері державних закупівель.

4. *Організаційно-управлінський*:

– зменшення кількості застосування переговорної процедури закупівлі (в одного учасника). Значна кількість науковців та експертів схильються до думки, що надання замовникам права самостійно здійснювати закупівлю товарів, робіт та послуг за державні кошти в одного учасника призводить до корупційного складника у цій сфері;

– збільшення кількості застосування «конкурентних» процедур (відкриті торги, торгів з обмеженою участю та конкурентного діалогу тощо);

– надання права громадським активістам у рамках здійснення громадського контролю перевіряти результати здійснення державної закупівлі;

– запровадити для контролюючих органів контрольний список ознак, які вказують на можливість виникнення змови між учасником торгів та їх замовником;

– проходження навчання з питань організації та здійснення закупівель уповноваженими особами. Нині закон лише містить норму, яка вказує на можливість проходження такого навчання та не є обов'язковою для виконання.

5. *Правовий*:

– впровадження нормативно-правових актів, які детально визначатимуть практичні аспекти здійснення державних закупівель, майже не залишаючи замовникам простору для маневрування;

– залучення під час здійснення законотворчих процесів фахівців з інших країн світу з метою надання уряду пропозицій щодо прозорого реформування сфери державних закупівель;

⁹³ Довгань М.Ю. Адміністративна відповідальність за порушення порядку державної закупівлі товарів, робіт і послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : НАУ, 2013. 22 с.

- закріплення на законодавчому рівні нормування державних потреб (стосується закупівлі предметів розкоші)⁹⁴;
- запровадження реєстру недобросовісних учасників державних закупівель⁹⁵;
- доповнення Кримінального кодексу України нормою, що передбачає кримінальну відповідальність за порушення законодавства у сфері державних закупівель;
- затвердження міжвідомчого плану спільних дій Генеральної прокуратури України, Національної поліції України, Служби безпеки України, Державної аудиторської служби України, Міністерства фінансів України та Антимонопольного комітету України з протидії злочинам й іншим правопорушенням у сфері державних закупівель.

б. Превентивний:

- запобігання соціальним передумовам корупції та усунення причин вчинення корупційних діянь;
- запровадження системи заходів щодо недопущення до організації та проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі осіб, яких було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення у сфері державних закупівель корупційного правопорушення або засуджено за злочин, пов'язаний із порушенням процедури закупівлі, чи інший злочин, вчинений із корисливих мотивів, судимість з якої не знято або не погашено у встановленому законом порядку⁹⁶.

Законом України «Про запобігання корупції» запроваджено новий превентивний захід щодо запобігання корупції, такий як спеціальна перевірка відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування⁹⁷. Однак зазначена перевірка не поширюється на осіб, які визначені відповідальними за організацію та проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі (уповноважена особа). Крім того, як

⁹⁴ Дараган В.В. Организационно-правовые меры обеспечения законности в сфере государственных закупок в Украине. *Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской Академии МВД России*. 2014. № 4 (28). С. 115–118.

⁹⁵ Дараган В.В. Организационно-правовые меры предупреждения коррупционных преступлений в сфере государственных закупок (международный опыт). *Вестник Гродзеньскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы. Серыя 4. Правазнаўства*. 2015. № 4 (196). С. 93–104; Дараган В.В. Предупреждение и предотвращение коррупции в сфере государственных закупок в Республике Беларусь (нормативно-правовые и управленческие аспекты). *Вопросы управления*. 2014. № 5 (11). С. 175–180.

⁹⁶ Дараган В.В. Корупційні ризики закону України «Про здійснення державних закупівель» та шляхи їх подолання. *Теорія і практика правознавства*. 2014. № 2(6). URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2014/9.pdf (дата звернення: 23.05.2021).

⁹⁷ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

показує практика, суди, розглядаючи справи про злочини економічної спрямованості, не завжди використовують таку передбачену законом додаткову міру покарання, як позбавлення права особи обіймати певні посади чи займатися певним видом діяльності. Особливої актуальності це набуває під час розгляду злочинів, учинених під час проведення державних закупівель, адже після засудження такі особи знову можуть бути уповноваженою особою або виконувати функції з приймання товарів (робіт, послуг). Адже чинним законодавством, що регулює питання здійснення державних закупівель, не передбачено визначених вище обмежень щодо призначення уповноважених осіб.

З метою уникнення таких фактів, на нашу думку, ч. 7 ст. 11 Закону України «Про публічні закупівлі» необхідно викласти в такій редакції:

«7. Уповноважена особа здійснює свою діяльність на підставі укладеного із замовником трудового договору (контракту) або розпорядчого рішення замовника та відповідного положення. Уповноважена особа повинна мати вищу освіту, як правило, юридичну або економічну освіту. У разі визначення кількох уповноважених осіб розмежування їх повноважень та обов'язків визначається рішенням замовника.

Не можуть визначатися або призначатися уповноваженими особами посадові особи та представники учасників, члени їхніх сімей, а також народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутати міської, районної в місті, районної, обласної ради;

фізична особа, яку було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення у сфері державних закупівель корупційного правопорушення або засуджено за злочин, пов'язаний із порушенням процедури закупівлі, чи інший злочин, вчинений із корисливих мотивів, судимість з якої не знято або не погашено у встановленому законом порядку. Перевірка таких осіб здійснюється в порядку, визначеному статтею 11 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції.» (курсив наш. – В.В., М.О.);

– запровадження реєстру недобросовісних учасників державних закупівель;

– закріплення на законодавчому рівні необхідності проходження навчання з питань організації та здійснення закупівель уповноваженою особою.

З цією метою ч. 8 ст. 11 Закону України «Про публічні закупівлі» необхідно викласти у такій редакції:

«8. Уповноважені особи *зобов'язані* пройти навчання з питань організації та здійснення публічних закупівель, у тому числі дистанційне в Інтернеті» (курсив наш – В.В., М.О.).

7. Соціально-економічний:

- забезпечення справедливої та адекватної оплати праці уповноважених осіб;
- запровадження системи заходів захисту трудових інтересів уповноважених осіб та осіб, які здійснюють приймання замовлених товарів (робіт, послуг) у разі здійснення тиску на них з боку керівництва.

Запропонована нами система заходів, спрямованих на запобігання корупції у сфері державних закупівель в Україні, не претендує на досконалість та може змінюватись, виходячи з конкретних суспільних або економічних потреб на певних етапах соціально-економічного розвитку держави. Крім того, запропоновані нами заходи та пропозиції щодо запобігання корупції у сфері державних закупівель можуть бути використані під час подальших наукових досліджень розглянутого питання, а також у процесі формування стратегії економічної безпеки у сфері державних закупівель.

Найбільш прийнятними та ефективними заходами, спрямованими на стабілізацію і розвиток економіки України, на нашу думку, є: закріплення в Кримінальному кодексі України норми, яка передбачає відповідальність уповноважених осіб, за порушення законодавства про здійснення державних закупівель; розробка та впровадження системи громадського контролю за здійсненням державних закупівель; закріплення на законодавчому рівні механізму, який дозволить мінімізувати корупційні ризики під час проведення переговорної процедури закупівлі (закупівлі в одного учасника).

Розглянемо детально кожний із зазначених заходів та їх можливий вплив на рівень корупції у сфері державних закупівель.

Першим пропонованим нами заходом є закріплення в Кримінальному кодексі України норми, яка передбачає відповідальність уповноважених осіб за порушення законодавства про здійснення державних закупівель.

Безумовно, встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері державних закупівель повністю не змінить ситуацію, яка склалася нині у сфері державних закупівель, однак таке встановлення відчутно вплине на зниження рівня корупції у зазначеній сфері, що своєю чергою підвищить, її економічну безпеку.

Другий пропонований нами захід – це розробка і впровадження системи громадського контролю за здійсненням державних закупівель.

Розробка і впровадження організаційно-правових основ участі громадськості в профілактиці корупції у сфері державних закупівель набуває нині особливого значення. Це зумовлено низкою факторів:

- Конституція України гарантує громадянам України право на інформацію і їх участь в управлінні державними справами, забезпечення відкритості формування та реалізації стабільної,

зрозумілої економічної та соціальної політики, отримання достовірної інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- сфера державних закупівель є однією з найбільш уражених корупцією сфер і без участі громадськості якісно протидіяти корупції в цій сфері вкрай складно;

- без підтримки громадських організацій держава просто не здатна забезпечити якісний контроль за проведенням державних закупівель, оскільки така діяльність пов'язана із залученням великої кількості різного роду фахівців.

Ми підтримуємо думку Ю.А. Ковальчук про те, що основою для розробки такого механізму могло б стати прийняття Закону України «Про суспільний (цивільний) контроль», що дозволило б створити не тільки юридичні, а й фактичні передумови для активізації та об'єднання громадських зусиль у боротьбі з корупцією у сфері державних закупівель в Україні⁹⁸. Розробка і впровадження налагодженого механізму здійснення громадського контролю у сфері державних закупівель дасть змогу:

- знизити рівень корупції у сфері державних закупівель;
- значно знизити витрати державних коштів на придбання товарів, робіт і послуг;

- значно збільшити кількість громадських організацій, діяльність яких буде спрямована на здійснення контролю у сфері державних закупівель, що своєю чергою, безсумнівно, вплине на обсяг обробленої інформації, пов'язаної з проведенням державних закупівель;

- отримати постійно діюче безоплатне джерело інформації про порушення, пов'язані зі здійсненням державних закупівель;

- залучати громадські організації до розробки та реалізації планів і програм, спрямованих на протидію корупції у сфері державних закупівель;

- активізувати інтерес правоохоронних органів до боротьби з корупцією у сфері державних закупівель⁹⁹.

⁹⁸ Ковальчук Ю.А. К вопросу о перспективах взаимодействия общественных организаций и органов государственной власти в борьбе с коррупцией в сфере государственных закупок в Украине. *Деятельность органов государственной власти по противодействию организованной преступности и коррупции* : Матер. VI Междунар. науч.-практ. интернет-конф., г. Екатеринбург, 26 марта – 3 апреля 2014 г. / Отв. ред. Ю.А. Воронин, С.И. Вейберг. Екатеринбург : Уральск. ин-т управления РАНХиГС при Президенте РФ, 2014. С. 67–72.

⁹⁹ Дараган В.В. Совершенствование правового регулирования сферы государственных закупок как необходимый элемент обеспечения устойчивого развития экономики Украины. *Știință, Educație, Cultură: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, 7 februarie 2014. Comrat: Universitatea de Stat din Comrat, 2014. P. 20–22.

Третім пропонованим нами заходом є закріплення на законодавчому рівні механізму, який дасть змогу мінімізувати корупційні ризики під час проведення переговорної процедури закупівлі (закупівлі в одного учасника).

Загалом аналіз ст. 40 Закону України «Про публічні закупівлі» вказує на те, що законодавець неповністю врахував недоліки попереднього закону. На нашу думку, положення зазначеної норми вимагають змін із метою запобігання можливим корупційним ризикам. По-перше, виходячи з положень п. 2. ч. 2 ст. 35, який регулює умови застосування переговорної процедури закупівлі, незрозуміло, як приймається рішення про проведення переговорів із конкретним учасником (учасниками) у разі відсутності конкуренції з технічних причин.

Щоб уникнути зловживань положеннями зазначеної норми, на нашу думку, зазначений пункт закону необхідно викласти в такій редакції: «відсутність конкуренції з технічних причин. *Застосування переговорної процедури закупівлі в цьому випадку здійснюється на підставі відповідної довідки Антимонопольного комітету України або відповідного його територіального відділення*» (курсив наш – В.В., М.О.).

По-друге, з метою обґрунтування рішення про застосування такої процедури учасником робиться посилання на документи, що підтверджують наявність умов застосування процедури закупівлі. Розмитість же норми в цьому разі може привести до абсурдних випадків, які вже мали місце під час обґрунтування процедури закупівлі в одного учасника, що також може бути використано зловмисниками. Перш за все це стосується закупівлі в разі нагальної потреби здійснення закупівлі у зв'язку з виникненням особливих економічних чи соціальних обставин, які унеможливають дотримання замовниками строків для проведення процедур торгів.

Запропоновані нами зміни до Закону України «Про публічні закупівлі», на нашу думку, дають змогу мінімізувати корупційні ризики під час проведення переговорної процедури закупівлі (закупівлі в одного учасника).

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що впровадження в Україні запропонованої нами системи заходів запобігання корупції, спрямованих на формування економічної безпеки у сфері державних закупівель, матиме позитивний вплив на стабілізацію національної економіки та виведе цю сферу з переліку тих, які підривають національну безпеку України.

Виходячи з аналізу зазначених даних, можна зробити такі висновки:

– підприємець і представники замовників здебільшого до вартості предмета закупівлі ще до проведення процедури закупівлі додають від 20 до 40% «відкатів», що в подальшому впливає на їх собівартість, що своєю чергою прямо впливає не тільки на фінансовий стан державних

структур і підприємств, а й на функціонування національної економіки загалом;

– найбільш перспективними напрямками попередження корупції у сфері державних закупівель як в Україні, так і в деяких країнах світу є вдосконалення нормативно-правового регулювання процедур здійснення державної закупівлі, організаційно-правове забезпечення громадського та державного контролю у сфері державних закупівель, посилення заходів відповідальності за порушення, пов'язані з проведенням державних закупівель;

– вироблення ефективного механізму боротьби з корупцією у сфері державних закупівель є не тільки перспективним напрямком стабілізації економіки України, а й створить реальні передумови для її розвитку.

ВИСНОВКИ

За результатами власного дослідження ReputationLab (Україна) та практичного тестування було створено техніку SW-ReaLity, яка в поетапному моделюванні дає змогу перевіряти різні сценарії поведінки інформації (інформаційних операцій) публічних об'єктів у взаємодії з ключових зацікавлених сторін та один одного в максимальному наближенні до реального життя.

АНОТАЦІЯ

У сучасних маркетингових і соціальних комунікаціях дедалі більш актуальним стає динамічне та багатовимірне проектування та моделювання інформаційних взаємодій. Це своєю чергою формує запит створення інструментів досліджень, який дає змогу оперативного та якісно моделювати поведінку зацікавлених осіб з об'єктом у різних ситуаціях, беручи до уваги зацікавлені сторони, спілкуючись один з одним та взаємовплив на їх ставлення до об'єкта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савенко С.А. Оперативно-розшукове забезпечення судового провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2014. 219 с.

2. Близнюк І.Л., Сахарова О.Б., Баліна С.Н., Лук'янчикова В.Є. Запобігання злочинним проявам під час здійснення державних закупівель товарів, робіт та послуг : метод. рекомендації. Київ : Держ. наук.-дослід. ін-т МВС України, 2007. 38 с.

3. Скалозуб Л.П., Василичук В.І., Сливенко В.Р. Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у бюджетній сфері : метод. рекомендації. Київ : МВС України, 2009. 427с.

4. Збірник методичних рекомендацій з документування та викриття злочинів у пріоритетних напрямках та галузях економіки: У 3-х ч. / Упоряд.: Т.В. Дученко ; за ред. Л.П. Скалозуба, О.М. Джужи. Київ : ДП «Друкарня МВС України», 2008. Ч. 3. 468 с.

5. Скалозуб Л.П., Василичук В.І. Протидія правопорушенням при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. *Митна справа* : науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності. 2007. № 5. С. 72–76.

6. Скалозуб Л.П., Василичук В.І. Деякі проблеми законодавчого забезпечення при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. № 16. С. 212–220.

7. Скалозуб Л.П., Василичук В.І., Сливенко В.Р. Організаційні засади протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинам у процесі державних закупівель. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 5. С. 83–90.

8. Риков М.Г. Протидія злочинам під час здійснення державних закупівель. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Ч. 2. 2010. № 2. С. 224–229.

9. Пивовар Ю.І. Взаємодія органів міліції і органів фінансового контролю у протидії зловживанням і корупційним явищам у сфері державних закупівель. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. № 15. С. 77–88.

10. Ортинський В.Л., Захаров В.П., Некрасов В.А., Баб'як А.В. Попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ; "Атлас", 2009. 199 с.

11. Коряк В.В. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2012. 19 с.

12. Дараган В.В. Сучасний стан наукової розробки проблем протидії злочинам в сфері державних закупівель. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 128–135. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2014/36.pdf (дата звернення: 07.09.2017).

13. Сливенко В.Р. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2012. 20 с.

14. Нагачевський С.В. Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 20 с.

15. Часова Т.О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2015. 20 с.

16. Меденцев А.М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса : МГУ, 2015. 20 с.

17. Доліновський Ю.С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2018. 15 с.

18. Федорчук Ю.В. Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час здійснення закупівель медичного обладнання та ліків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2018. 20 с.

19. Кучеренко В.А. Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2019. 20 с.

20. Спусканюк А.Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2019. 258 с.

21. Довгань М.Ю. Адміністративна відповідальність за порушення порядку державної закупівлі товарів, робіт і послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : НАУ, 2013. 22 с.

22. Черней А.В. Адміністративна відповідальність під час здійснення державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя : КПУ, 2015. 189 с.

23. Протидія злочинам у сфері економіки : метод. рекомендації / Скалозуб Л.П., Коряк В.В., Сливенко В.Р., Василичук В.І., Алексійчук М.М.; за заг. ред. О.М. Джузи. Київ : НАВС, 2012. 288 с.

24. Організація протидії злочинам у сфері державних закупівель : метод. рекомендації / В.В. Коряк, В.І. Василичук, В.Р. Сливенко та ін.; за заг. ред. В.В. Коряка. Київ : ПП «Заграй», 2013. 73 с.

25. Степанюк Р.Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2012. 475 с.

26. Водоласкова К.Ю. Міжнародний досвід протидії злочинним проявам під час здійснення публічних закупівель. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2. С. 126–133.

27. Сальков Г.В. Діяльність оперативних підрозділів з протидії злочинам у сфері державних закупівель в умовах Кримінального процесуального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 222–231.

28. Фалько Л.В. Повноваження органів прокуратури при проведенні перевірок державних закупівель. *Форум права*. 2013. № 1. С. 1060–1065. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_174.pdf (дата звернення: 07.09.2020).

29. Мельничук Т.В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель. *Учёные записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Том 26 (65). № 2-1 (Ч. 2). С. 229–236.

30. Мельничук Т.В. Забезпечення кримінологічної безпеки у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 3. Том 2. С. 98–102.

31. Василичук В.І., Сливенко В.Р. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 112–119.

32. Савко І. Кримінологічна характеристика негативних наслідків злочинності у сфері державних закупівель. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2. С. 113–118.

33. Данченко Л.І. Деякі аспекти протидії фіктивному підприємству в сфері державних закупівель. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 94–97.

34. Болгов В.М. Прокуратура України як суб'єкт протидії злочинності у сфері державних закупівель. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 25–33. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/5-2015/bolgov.pdf> (дата звернення: 07.09.2020).

35. Мала О.Р. Діяльність прокурора щодо відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. Вип. № 2. С. 93–105.

36. Поптанич Ю.М. Шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства, що регулює державні закупівлі, з метою протидії виведенню бюджетних коштів до офшорних зон. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 338–344.

37. Савко І.І. Історія розвитку законодавства, спрямованого на протидію злочинам, учинюваним у сфері державних закупівель. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2(2). С. 198–203.

38. Бурак М.В. Виявлення злочинів під час проведення державних форвардних закупівель зерна. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. 3. С. 143–150.

39. Лазарева Д. Проблемні питання досудового розслідування злочинів у сфері публічних закупівель, що виникли внаслідок недосконалого законодавчого регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 276–280.

40. Віноградов В.І. Планування розслідування злочинів у сфері публічних закупівель. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 255–261.

41. Кобилянський О.Л., Михайлов В.О. Деякі аспекти виявлення та розслідування злочинів у сфері публічних (державних) закупівель. *DICTUM FACTUM*. 2019. № 2(4). С. 98–102.

42. Штангрет М.Й., Горбан І.М. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних зі зміною ціни при проведенні публічних закупівель. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 1 (3). С. 109–114.

43. Кузьменко О.Є. Проблемні питання при проведенні судово-економічних експертиз щодо встановлення збитків, завданих бюджетним установам внаслідок зміни істотних умов (ціни) у договорах, укладених за результатами проведених процедур закупівель. *Вісник ОНДІСЕ*. 2020. Випуск 8. С. 58–66.

44. Кириленко О., Русін В. Напрями мінімізації фінансових шахрайств у сфері публічних закупівель. *Актуальні питання теорії і практики фінансів. Світ фінансів*. 2020. 2(63). С. 62–76.

45. Скакун О.Ф. Принципи у методологічному інструментарії загального порівняльного правознавства. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 49–60.

46. Кириченко О.В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 421–427.

47. Гордиенко В.В. Безопасность России в условиях глобализации (криминологические и социально-правовые проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Москва : Моск. гос. юрид. акад., 2005. 399 с.

48. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монограф. 2-е изд., доп. Москва : Аванта+, 2001. 560 с.

49. Щедровицкий Г.П. Проблемы методологии системного исследования. Москва, 1964. 48 с.

50. Халимон С.І. Теорія та практика конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань : Ммонограф. Київ : Центр. навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 360 с.

51. Рузавин Г.И. Методология научного познания : учеб. пособие. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 287 с.

52. Коваленко В.В., Моїсєєв Є.М., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). Київ : Атіка, 2009. 1128 с.

53. Дараган В.В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4. С. 223–233.

54. Демидова Л.М. Якість кримінального законодавства України: методологічний аспект дослідження. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 20. С. 51–63.

55. Антологія наукового забезпечення оперативно-розшукової діяльності: Том I (за матеріалами аналізу дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 1992-2015 роки) : Монограф. / В.В. Дараган, В.В. Єфімов, О.В. Кириченко та ін.; за заг. ред. проф. І.Р. Шинкаренка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. Ч. 1. 660 с.

56. Антологія наукового забезпечення оперативно-розшукової діяльності: Том I (за матеріалами аналізу дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 1992-2015 роки) : Монограф. / В.В. Дараган, В.В. Єфімов, О.В. Кириченко та ін.; за заг. ред. проф. І.Р. Шинкаренка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. Ч. 2. 448 с.

57. Кушпін В.П. Типологізація у методології оперативно-розшукової діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 466–471.

58. Туаровский М.В. Диалектика как метод построения теории. *Вопросы философии*. 1965. № 2. С. 54–56.

59. Оперативно-розыскная деятельность : учеб. 2-е изд., доп. И перераб. / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова. Москва : ИНФРА-М, 2004. XIV, 848 с.

60. Панкратов В.В. Методология и методика криминологических исследований. Москва : Юр. лит., 1972. 136 с.

61. Батиргареева В.С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та криминологічні проблеми : монографія. Харків : Право, 2009. 576 с.

62. Шахматов А.В. Агентурная работа в оперативно-розыскной деятельности: теоретико-правовое исследование российского опыта : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Санкт-Петербург, 2005. 438 с.

63. Тихомиров О. Юридична компаративістика як сучасний етап розвитку порівняльного правознавства. *Право України*. 2006. № 5. С. 34–36.

64. Про криміналізацію сфери державних закупівель : Лист Голови СБУ Президентові України № 149 від 11.04.2013 р. URL: http://dt.ua/ECONOMICS/sbu-zaproponovala-vivesti-z-tini-zakupivli-derzhpidpriyemstv-124757_.html (дата звернення: 07.09.2017).

65. Голованенко М.В. Корупційні ризики та надійність системи державної закупівельної логістики в Україні. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. Вип. 1. С. 77–84.

66. Україна: економічний огляд. URL: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/ua-macro-april-2014-uk.pdf> (дата звернення: 28.01.2021).

67. Дорожня карта для термінових макроекономічних та структурних реформ. URL: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/ua-focus-april-2014-uk.pdf> (дата звернення: 28.01.2021).

68. Скалзуб Л. Правопорушення у сфері державних закупівель як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 220–231.

69. Гольцунов Е.П. Обеспечение экономической безопасности в сфере государственных закупок : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Москва : Акад. экон. безопасности МВД РФ, 2009. 21 с.

70. Через відкати на держзакупівлях бюджет втратить 35–40 млрд грн. URL: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2009/09/14/171106> (дата звернення: 28.01.2021).

71. У четвер, 10 квітня 2014 року, відбулися пленарні засідання Верховної Ради України сьомого скликання. URL: http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Plenarni_zasidannya/91335.html (дата звернення: 28.01.2021).

72. Дараган В.В. Борьба с коррупцией в сфере государственных закупок – необходимое условие стабилизации и развития национальной экономики Украины. *Вестник Воронежского государственного университета*. Серия: Право. 2016. № 1. С. 27–38.

73. Легализация (отмывание) доходов, полученных в результате хищения бюджетных средств и злоупотребления должностными полномочиями руководителями организаций с государственной долей участия. URL: http://eurasiangroup.org/ru/restricted/embazzelment_rus.doc (дата звернення: 28.01.2021).

74. Количество коррупционных преступлений в сфере госзакупок в Казахстане с каждым годом только растет – финпол. URL: <http://www.inform.kz/rus/article/2547107> (дата звернення: 28.01.2021).

75. Дараган В.В. Предупреждение коррупции в сфере государственных закупок как необходимое условие стабилизации и развития национальной экономики Украины. *Տնտեսագիտությունի և փաստաբանական հիմնախորհրդ: 3-րդ գիտաժողովի նյութերի եր.: ԵԳՄ*, 2015. Էջ. 191-196.

76. Дараган В.В. Заходи запобігання корупції у сфері державних закупівель. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 3. С. 160–167.

77. Молдован Е.С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

78. Олефір А. Закон про закупівлі: початок реформування. URL: <http://www.arteka.ua/article/293922> (дата звернення: 23.05.2021).

79. Дараган В.В. Вплив процесу євроінтеграції на сферу державних закупівель в Україні. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / відп. ред. В.Я. Тацій. 2014. Вип. 127. С. 147–151.

80. Стандарт відкритості та прозорості державних закупівель. URL: http://ti-ukraine.org/system/files/library/standard_of_openness_

and_transparency_of_public_procurement.pdf (дата звернення: 23.05.2021).

81. Дараган В.В. Организационно-правовые меры обеспечения законности в сфере государственных закупок в Украине. Юридическая наука и практика. *Вестник Нижегородской Академии МВД России*. 2014. № 4 (28). С. 115–118.

82. Дараган В.В. Организационно-правовые меры предупреждения коррупционных преступлений в сфере государственных закупок (международный опыт). *Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы. Серыя 4. Правазнаўства*. 2015. № 4 (196). С. 93–104.

83. Дараган В.В. Корупційні ризики закону України «Про здійснення державних закупівель» та шляхи їх подолання. *Теорія і практика правознавства*. 2014. № 2(6). URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2014/9.pdf (дата звернення: 23.05.2021).

84. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

85. Ковальчук Ю.А. К вопросу о перспективах взаимодействия общественных организаций и органов государственной власти в борьбе с коррупцией в сфере государственных закупок в Украине. *Деятельность органов государственной власти по противодействию организованной преступности и коррупции* : матер. VI Междунар. науч.-практ. интернет-конф., г. Екатеринбург, 26 марта – 3 апреля 2014 г. / Отв. ред. Ю.А. Воронин, С.И. Вейберт. Екатеринбург : Уральск. ин-т управления РАНХиГС при Президенте РФ, 2014. С. 67–72.

86. Дараган В.В. Совершенствование правового регулирования сферы государственных закупок как необходимый элемент обеспечения устойчивого развития экономики Украины. *Știință, Educație, Cultură: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, 7 februarie 2014. Comrat: Universitatea de Stat din Comrat, 2014. P. 20–22.

Information about the authors:

Darahan Valerii Valeriiovych,

Doctor of Law, Associate Professor,
Head of the Department of Operational-Investigative Activities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Voloshyna Maryna Oleksandrivna,

PhD in Law,
Associate Professor at the Department
of Operational-Investigative Activities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine